

MYROR

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUCHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VI.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1875.

Číslo 3.

Slavnosť na Velehrade.

Od *Eudocita Žella.*

Útlym rumencom, jako panny cudnej
Líčka, píri sa blankyt na východe,
Na zlatých krýdlach v zefyra sprievode
Vracia sa zora z cesty noci blúdnej,
Zvestujúć príchod slnka zmladeného,
Žriedla to svetla, tepla a života,
Väťsmi a väťsmi bladne hanoblivého
Milenca noci, mesiacka jasnota.
Velebnokrásne v šatách lemovaných
Čerstvým šarlátom Tatry sa vzbúdzajú.
S plesom v kališkách kvieťa krumpovaných
Brilliantami včelky sa kúpajú.
Deň, jakým jaro málo sa honosí,
Strojí sa usmíat na luby Moravy,
Jakby prírode samej šoptal ktosi,
Že kraj ten dneska slavnosť veľkú slávi.

V preskvostnom šperku, zarovnak mladici
K sobášu rukou umnou vylícenej,
Skvie sa Velehrad, napnutej zornici
Ukazujúć sa v rosy rozloženej
Vôňnych výparoch, jako keď v závoji
Utkanom z nitiek, tenších pavučiny,
Háremská kráska, hájac si nevinu
Pred všetečností okom cudno stojí.

Svätá do kola panuje tichota,
Krom čo šantovnej Striboha čeliadky
Zefyročkov to, mäd z lístkov líp sladký
Oblizujúćich, žvatlanie štebotá.
Lež už viac a viac rúška redne tmavá,
Pokrovy budov a väzáté chrámy,

Na ktorých zlatohlávkach s pableskami
Rumenej zory krásne sa pohráva,
Z rannieho šera, jako z rúcha smútku
Sa vylupujú, až keď slnko v skutku
Úplnú na zem jasnotu vyleje,
Zrazu sa mesto i hrad v sláve celej
A sviatočností nad obyčaj skvelej
S plesom každému zraku v úsred smeje.
Tisíc a tisíc praporcov barvistých
Povieva z okien, krovov a bášť hradu;
Všetko v okrasách svieti se menistých,
Nikde nevidíš oku príkru vadu,
A už i ticho v temný šum sa mení
A šum ten rastie, až sa hrnot hlučný
A povyk plesu na ďaleko zvučný
Z neho nestrhne, tak že drncíja steny.

Čo žije, letí a sa norí
V húfy stisknuté ulíc preplnených
Kto nie — ten aspon si z prederavených
Striech a vrcholcov líp divadlo tvorí,
V rízach belunkých, jak z páperia sňahu
Utkaných, točia sličné sa device,
Dlaždiac tu Vesny dietkami silnice,
Tam pletúć vence na potočnom prahu.

Na šviškonohých žrebcoch v peknom rade
Tristo z brán prúdi švarných sa junákov,
Ktorým len tak sa iskrí oheň zrakov
A srdce v niadrach poskakuje mladé.
Klobúčik kytkou čerstvou podperený,
Švarne červenou stužkou obtočený,

S ňouž samopašne vetričok povieva,
Kryje každému hlávku, z ktorej zlaté
Vláknokadere lesklej prebohate
Po mužsko-peknej šiji sa rozlieva.
Vyšlých na chvojčím vrúbenú silnicu
Rozmar veselý a žart odprevádza,
Jaký len v Tatrách doma sa nachádza,
Za ktorý pyrít sa nenačím lícu. —

A nač tá sláva? Či snaď Rasticovo
Sídlu vzácneho hosta príchod čaká?
Či lichým bleskom srdce chce sokovo
Uhladkať, že sa jeho pomsty laká?
A či velvládca Velikej Moravy,
Jak to tam niekdy s pyšnou v dávnej chvíli
Adriou páni Benátok činili,
So zlatou Tatrú zasnúbenie slávi? —
Nejde návšteva k Rasticovi milá,
Pomstu on soka neuchlácholuje,
Ni sa so zlatou Tatrú zasnubuje,
Bo je matička mu, čo ho zrodila.
Obet to vďaky je len nelícenej,
Ktorú Morava dnes panovníkovi,
Vracajúcemu sa z bitky venčenej,
Víťazstvom slavným nad Nemcom hotoví.

Oheň a vodu, kto živly odporne
Tieto v svornosti slýchal, čo svet stojí?
A kto Tuiska plemä svetoborné
Videl so synom Slavie v pokoji?
Roztlie sa iskra, v plápol sa rozduje;
Bo veselo sa svobode raduje, —
V tom z mračien príval krutý sa zošuchne
A iskra mokrým pod popolom tuchne,
Až kým z pahraby sa zas neprelúpi
A nové boje na smrť nepodstúpi.
Tak si sa boril i ty rod môj lubý,
S katanským sokom hen od nepamäti,
A cheejúc zprostit sa otroctva zhuby
Vždy si pokoriť musel sa omdletý.
Tak si v radosti i ty zblkotala
Pekná Morava, že tvoj knieža veľký
Okovy, v ktorých horko si plakala,
Rozbil a zahnal drancovníka celky;
Lež never časom, dokým nerozdláviš
Kotrbu zmiže, čujno driemajúcej
Na prahu vlasti, krásne zkvetajúcej,
A kým osudu pánom sa nezpravíš,
A čuješ? — Znovu blýska sa a hrmí,

Znovu nad tebou mračný oblak strmí!
Bo zisťné srdce ťažko vie z pamäti,
Odbud vymknutých pokladov vymazať.
Opakovane zas kráľ Ľudvik letí,
Cheejúc Rastica v nové putá sviazat.

V troch prúdoch vojstva vraždy a koristi
Žiadostivého opät sa prihrnul,
Mnejúc, že výboj bude slavný, istý;
Lež bodrý Rastic strachom neustrnul.
Potokami sa krve zem opila
A čo to naplat? Rastic ustupuje,
Až kým ho hradieb, kým ho zásek sila
K posmechu Nemca neubezpečuje.
Dva orličata hladné ťa obsadli,
Velehrad slavný! ty hviezda preskvelá!
By perlovcami a vencami čelá
Mladistvé svoje víťazne obkladli.
Tam Sasi diví s Durínky sa ženú,
Tu Bavor, Frank i Švábov lačné tlupy,
Túžac nedávno ztratu podstúpenú
Zahalit pláštom tvojej si potupy.
A haňbi s' tygrov zberba hladovitá!
Bo zkaďe kráčaš, tam tvoje šlapenie
Len vražda hyzdí, ukrutnosť nesytá,
Lúpež a krivdy ťažké previnenie.
Lež jako matka, dieťa keď milené
Pred dravcom mocným ramenom zastiera,
Tak i náručie tvoje zkrvavené,
Ty rieka svätá! klenot svoj zaviera.
Nakolko sila a moc ľudská stačí,
Snažily Nemcov zúrivé sa rady,
Rozkývať hradieb nezlomné základy,
A vždy jim bolo nastúpiť krok račí.
Z mrtvol súdruhov mosty si skladali,
Prez teplou krvou zbarvenú Moravu;
Lež mosty hnevne peny odnášaly,
S nimi idúcu po nich luzu dravú.

Tak na Ukrajny stepách žrebec divý,
Okúsiv léčku šviškého Kozáka
Dusá, zem rýpe, oheň pluje živý,
Až nim celého zakydá junáka;
Zbadajúc ale človeka prevahu,
O zem sa mrští, lahostajne krotne
A napozatým volne a ochotne
I slabej nitky poslušný je fahu:
Tak teraz Nemca surovosť vztekľá
Omalatnelá a sklúčená chrnie,

V nesprávnych hrbach sa od bradu hrnie,
 Odkiaľ zlovôľa bola ho privliekla.
 Zlomeným v duchu, zlomeným v smelosti,
 Čo krom úteku ešte i zbývalo?
 Lež zkade prchli, tam sa sejbou kostí
 Siatych Moranou pole pokrývalo.
 Bo Rastic dočká sa príhrodnej doby,
 Jako lev v klietke predlho súžený,
 Vyrazí teraz, a sok omračený
 V osamotené sa rozpadá droby.
 A koho ostrie meča nezožala,
 Toho vyzíabla ruka hladu morí;
 Bo ľud posberav, čo sa sobrat dalo,
 Bol sa utúlil v neprístupné hory.
 Nadarmo Karol do kola rozdurí
 Rotu za rotou snoriť smitku chleba,
 A bez výsledku železná potreba
 To isté činí Karlomana súri.
 Väššia z nich čiastka blúďac po pustine
 Muchám podobne padá hladu mukou,
 A kto sa vráti, s holou príjde rukou,
 Najdúc len prázdne komory a škrýne.
 Takto rezkejší, nesúc len poškvru
 Lúpežstva, domov bez vencov sa hrnú.
 Ostatní biedne len po jednom lezú,
 Nehladajúce viacej schodnej dráhy,
 Aby uniesli aspon život nahý.
 A šťastný, rodníu kto prekročí medzu!

A teraz heslá: „volnosť a svobodu,“
 Ktoré len Mojnír v skryši utrob skrýval,
 Na ktoré v snách len ľubezných sa díval,
 Rastic zvučiacim slovom hlási rodu.
 A Nemeč nesmie škrknúť a sa spierať.
 Musí nevoľky horkú žľč prezierať. —

A kto by, koho len neduhy tela
 Na uslzenom nedržia ležisku,
 K jasajúcemu nepridal sa stisku,
 By svojho vítal vysvoboditeľa? —
 Sto a sto osád nedávno kvetúcich
 V pohorenisko očmudené lahlo;
 A preca ničie z hôr sa vracajúcich
 Srdce k chalupe spustlej sa netiahlo:
 Každý ta spiechal, zrak len ta obracal,
 Odkiaľ sa vlasti strážny anjel vracal.

Jako devečka s dechem utajeným
 Na drobulinkých nôžkach sa vypína,
 By aspon jedným očka len strelením

Cez plot milého zrela čeladína;
 Tak sa už smejný obličaj slniečka
 Ponad vrcholce krásnych Tatier zdvihlo,
 Aby zvedavým okom tiež, všetečka,
 Co sa pod nimi deje dnes vystihlo;
 Keď sa na dráhe vedúcej k západu
 Neprehladnými posiatej diváky,
 Shustené prachu začernely mraky
 A ľud sa v živú pretvoril ohradu.

A čím viac blíži oblak sa prachový,
 Tým viac vzdialené rastie i dunenie,
 Tak jako temné morských vln hučenie,
 Čím väčšmi zmáha vstiek sa orkánový;
 Až kým nesleje sa a neprestáva
 Vo hromovitom: „Sláva, sláva, sláva!“ —

A teraz v celej javí sa velebe
 Ťah silnicou sa na ďaleko strúci,
 Bo krotký zefyr kradmo laškujúci
 Po kvetných lazoch, prilietnuc v potrebe
 K pomoci, rúšku prachovú odhalí
 A celá dráha leskom sa zapáli.

Vo predku tristo, v košielkach bielunkých,
 Oproti vyšlých jazdí šuhajíkov,
 Poskakujúcich pri šprímoch hebunkých,
 S hrdlom chriplavým, častých od povykov.
 Zatým na krotkom sňaznom beluškovi,
 Pyšnom na červec zlatom pretkávaný,
 Na sedlo, kantár tiež saffianový,
 Kameňčím drahým husto vykladaný,
 Sám oslávený knieža Rastic kráča,
 Na jehož, inším časom prísnej, tvári
 Úsmev radosti blažiacej sa žiari,
 Oko sa slzou vďaky k nebu máča.
 Muž on už síce k života večeru
 Skloňujúci sa, bo vlas dlhý jeho
 Bielost šišáka temer srieborného
 Chvátavým krokom doháňa už veru;
 Lež v silnom ešte vždycky jeho tele
 Duch žije mocný, srdce tlieie vrelé.

Na bujnom vraci kol neho sa točí
 Junák, jakého nie každá mať rodí,
 Dve ruže — líca, hviezdy sú mu oči,
 Zo zlatotočných vretien vlas pochodí.
 Hrdosť s lahodou, prísnosť s láskavosťou
 Divno spárené tak mu z tvári plynú,

Že zlí sa chvejú, ctní k nemu sa vinú,
Pyšný sa korí, žobrák s dôvernosťou
Trampôt a strasti bremä mu sdeluje,
Bo ulavenia iste dosahuje.

On to Svätopluk, vládca moravského
Synove. lubý a nádej jediná,
Prestolu teraz už pán nitranského,
Jehož nehodným stal sa bol Pribina.

(Dokončenie nasleduje.)

Ján Švehla.

Historická povesť od *Václava Vlčka*.

(Pokračovanie.)

„Vypočúvaj ma, prosím, trpezlivo,“ začala vyprávať; „lebo bych radnej jakoukoľvek smrťou zahynula, lež od teba pomoc prijala drier, jako bys mój život lepšie poznal . . . v útlej mladosti ostala som sirotou; nerozpamätám sa ani na otca ani na matku. No nebola preto mladost moja neradostná. Súc v dome pána Jura z Podebrad, ktorý bol rodičom mojím v príbudzenstve, čo vlastné dieťa vychovávaná požívala som úplnú lásku tých šlachetných duší. Že som bola sirotou, zachádzala so mnou dobrá pani Johana s najútlejšou šetrnosťou, áno, útlejšie ešte, lež s deťmi svojimi; z týchto ale túlila sa ku mne Katarina, rovného so mnou veku, srdcom tým vrelejším, čím viac sme pokročily v rokoch.

Bola som šťastná — snád až priveľmi. Lebo ačkolvek som šťastie to užívala vždy s vďačnosťou a tichou pokorou. preca už i detská myseľ zalietala v jakési kraje bájočné a tam sniac kochala som sa v lesku jasnejších neznámych hviezd . . . Skoro nastala premena.

Družka moja Katarina vyvolená bola za budúcu manželku kráľa uhorského. Jakou to búrkou naplneno bolo vtedy detské srdce moje! Za niekoľko dní bola som jako oslhená, hlava krútila sa mi do kola jako po dlhej nemoci. Vozduch ma du-il, jako bych v ňom tonula; tesknota nevýslovná svierala mi dušu. Báli sa o mój život; a ja nachádzala som len v tom ulavenie. že som sa ku svojej Kataríne túlila, v jej objatí vyplakala — a že ona ma uspokojovala s tou istou láskavou súcitnosťou, jako drier.

„Ty budeš kralovnou,“ hovorila som za bladiac sa do jej tváre. „Čo bude zo mňa? Ty odojdeš . . .“

„Bez teba nikdy!“ odpovedala ona. „A ani ty ma nesmieš nikdy opustiť.“

Uspokojila som sa opäť, ale na družku svoju pozerala som okom celkom zmeneným. V pravde bola náklonnost moja k nej od tej doby o mnoho silnejšou; úzkostlivo stíhala som každý čin, každé slovo jej, či sa mi snád neukáže menej náchylnou, či snád už necíti sa proti mne kralovnou.

Avšak z toho nezjavila sa nikdy ani stopa; budúci lesk kráľovský nenaplnňoval ju hrdošťou, skôr jakousi tesknotou; keď sme dorastajúc v dôverných rozmluvách pripomínaly si, že bude musieť zavčasu opustiť dom otcovský, rodniu zem, tešila sa vždy len slovami: „Veď pôjdeš ty so mnou.“ Tým sa sa stalo, že láska k nej u mňa vzrástla vo vášeň, v ktorej sústreďilo sa celé žitie moje. Zanikly moje sny, nežila som sebe, ale Kataríne — jej objaviť nekonečnú svoju oddanosť, bolo prvou mojou žiadosťou, a vidieť, že ju vďačne prijíma, vrcholcom blaha mójho.

Mimo našeho nadania ustanoveno bolo zrazu, aby už Katarina vypravila sa ku kráľovskému manželovi svojmu do Uhorska. Prvou našou starostou bolo, aby sme neboly rozdelené; sama kralovna Johana primlúvala sa za to, a kráľ privolil. Rozlúčenie s otčinou niesla som snádno, lebo v čom duša žila, s tým som ostávala.

Ale prišly doby veľmi trapné. Vo sláve, s ktorou všade bola vítaná mladá kralovna,

družka jej sa ztratila, jako kvapka vody v mori; kráľ bohatiersky prišiel naproti, mne proti kráľovi Jurovi podobal sa jako bájočný bohatier proti usadlému mešťanovi. Keď som ju prvýraz na jeho srdci uzrela, rozprchlo sa moje blaho v dým: jako mohlo byť ináč, lež že jej srdce celé jemu bude patriť, a ja ztratím tolko, že nič mi nezbudne?

Kráľovná obklopená nádherným dvorom, prestala byť družkou, stala sa veliteľkou mojou. Ja som osamotnela, i trpela som z počiatku opravdivé muky; ona pozorujúc to, dohovárala mi najprv láskave, neskôr karhala ma netrpezlivo, menujúc moje bóle detskými vrtochami. „A detskosť minula nám obom,“ doložila.

Ona menila sa chytrou z dieťaťa na kráľovnu — nový život zmenil i mňa. „Detskosť minula,“ často mi zavznelo v duši, keď sa city bez príčiny bóľne zvlňily, a ja potlačovala jich násilne. Čo deň naskytovala sa príležitosť, abych zabudla na všetok smútok a pohrúžila sa do radovánok hlučných i lesklých; ja som zabudla skoro na svoje „detské“ žiاله, stala som sa pokojnou, a moje sny vrátili sa ku mne jako z ďalekej púti; skvelé plesy dvorské neblážily ma tak, jako hodiny nočné o samote prebdené, v ktorých myseľ si pohrávala, nevedomá kade, no v nezakalenom blaženstve.

Rozpomem sa, pane Švehla, na sedanie pri dvore kráľovskom, kde si tak slavno zvíťazil a od kráľovnej Kataríny počtu za to vzal — Ten deň stal sa v mojom živote, ach, fažko osudným“

Adléta zamkla odvracajúc tvár; Švehla prudko vschopil sa.

Po malej prestávke vyprávala ona ďalej:

„Jako zapálením blesku rozlialo sa okolo mňa jasnejšie svetlo; meno tvoje, drier už mi známo, no jako iné lahostajné, v tej víťazosláve zalesklo sa čo jedna z tých neznámych hviezd — môj sen v okamžení stal sa mi skutočnosťou. Pociťala som v hlbínach duše hrdosť jako ty víťaz sám, a z hrdosti tej rozkoš dosial len vo svojom snení tušenú. Zdalo sa mi, že ruka kráľovnej je priveľmi chladným nástrojom, že bych ti dar víťazný

zo všetkých mala podať len ja — a v tom si na mňa pozrel.“

„Ano — skutočne,“ prehodil Švehla cez zuby, prechádzajúc rukou netrpezlivo čelo. Nemohol sa ubrániť pravde, ktorá spočívala vo slovách, v hlase i vo tvári dievčine; no pravda tá nebola v stave, aby potlačila podozrenie. „Či neklameš, ženo!“ opakoval v duchu ustavične, čo sa Adléta o ňom zmienila.

„Poznala som pozdejšie,“ pokračovala táto, „jako prenikavé bolo oko kráľovo. Neušlo mu zajiste ani teraz, čo sa deje vo mne, a pre tú, bezpochyby, príčinu ešte v ten istý deň mnoho so mnou hovoril. Ukazoval sa čo velikán, ktorému jak snadno tak milo skloniť sa k tým, ku ktorým sa mu zalúbilo; priazeň jeho okuzlovala povznášajúc kamžením na jasné vyslnie — slovo, úsmev jeho hraly dušou, že jej vôle chýbalo, no nežiadala nič tak snažne, jako niesť bez prestania tuto nadvládu“

Čo zjavenie sa tvoje spôsobilo, vytiskol z mysli kráľ v hodinách najbližších; keď som som sa nachádzala v nočnej svojej samote, znely mi slová jeho v ušach jako čarovná hudba, úsmev jeho rozochvieval srdce rozkošou“

Tys náhle zmizol od dvora, ja som ti zazlila to v duchu, žeš to urobil a nepovšimol si mňa najmenej; lebo už privykla som na to, že prední dvorania na tom si záležat dali, aby o mojích praniach dovedali sa. Korenie sa dvora len z počiatku mi pôsobilo väčšiu lúbosť; skoro stalo sa mi ono vecou všedňou, ktorá sa rozumela sama sebou, a ja som bola v najhlučnejších plesoch nespokojnou, kým mi pozornosť zvláštnu nepreukázal — kráľ.

Že tejto žiadosti dostávalo sa ukojenia, rozopiala znenáhla svoje krydlá široko.

„Stát jemu po boku čo kráľovna — byť jeho navždy!“ Zachvela som sa, keď táto myšlienka ponajprv vynorila sa z hlbín duše mojej; s utajeným dychom hľadela som na ňu. Keď som potom opäť kráľa uzrela, div nepojal ma ustrnutím závrat pri spomienke na tu myšlienku.

No v dobe nočnej vrátila sa táto zase a nič nebolo na nej desivého. Vždy nové

rozostierajúc predô mnou obrazy, ukolísala ma v sny najsladšie.

I stala sa mojou ustavičnou družkou, ktorá už i v prítomnosti kráľovej lahodnými šepotami ma bavila; no i v ten čas radšej bola bych smrť volila, lež aby niekto v dušu moju nahliadnuc tam ju uzrel — žiadno mučidlo nebolo by pohlo môj jazyk, aby ju vyslovil. Robí to dnes prvýraz . . .

Myslela som, že len kráľovi moje city niesú tajné; avšak ukrytá priazeň moja zvestovaná bola do nekonečna, a už celý dvor, ba celý svet, ktorý sa o dvor staral, vyhlasoval ma za jeho milostnicu.

Ešte nedospela som k tomu, abych pocítila nemožnosť, ktorá by lahodu mojich tajných snov bola v horkosť obrátila, keď tu jako úderom hromovým predô mnou sa otvorila brána budúcnosti, a ja zrazu uzrela sa na samom prahu raja vo skrytosti túženého.

Kráľovna Katarína stala sa nepredvídane obeťou smrti — prázdno bolo miesto pri jeho boku . . .

No, Bôh mi svedok, že slzy moje nad hrobom jej neboly pokrytecké; veď žiaľil sám kráľ. Do svetlíc nebožkej deňne chodieval, a žiale za ňou byly jeho so mnou zábavy. Ale tým sa naše shovory medzi sebou stávaly dôvernejšími — ja som netajila teraz, že kráľa milujem, a tešila som sa myšlienkou, že i on ma miluje. V niekoľko dňoch mala som istotu — kráľ privinul ma prvýraz k srdcu . . .

Bola som celkom zachvátená slastou. Pred očima mojimi, v mysli mojej zmizol celý svet, v polúbení kráľovom ležaly nekonečné ríše opojeného blaha . . .

Z toho vyburcovalo ma najprv posolstvo z Čiech. Menom svojho manžela volala ma kráľovna Johana, abych sa teraz do vlasti navrátila; v jej slovách, ačkoľvek láskavých, zdal sa mi väzeť utajený trň výčitky, ktorá u mňa v tej dobe našla svedomie už nie bez všetkej viny proti Kataríne.

K tomu nastávalo osudné rozhodnutie.

Mala som teraz srdce v lásky víru pohrúžené vyrvať násilím z rozkoše prvýraz pocítenej? Kde žena milujúca vezme sily k tomu, čo srdcu hrozí smrťou? Z druhej

strany volal ma hlas druhých rodičov mojich, proti ktorému nebolo námitiek. Nastal krušný boj — kráľ našiel ma v slzách. Zadívený pýtal sa ma po príčine.

„Mám ztadeto odcestovať,“ odpovedala som jemu.

„Opustiť mňa?“ horlil on milostne, dávajúc mi najsladšie mená. „A či vieš, žeby v mojom srdci pusto bolo?“

„A ja deň ten neprežijem!“

„Ale kto ti môže povedať, že máš odísť?“

„Kráľ Juro volá ma do otčiny.“

„Uspokoj sa, moje srdce. Veď ti opravdive nechceš ma opustiť?“

„Hyniem pri samej myšlienke . . .“

„Tu ostaneš,“ hovoril, pritisknúc ma k prsám a dodal s neodolateľne milostným úsmevom: „Pravda, nesmie ti byť tu potom večne otupne!“

Ja som mala len pohľad na odpoveď, a on mu rozumel.

„Ponechaj to mne,“ dokladal, „abych kráľovi Jurovi odpovedal. On mi dal svoju dcéru, nebude mi teda teba upierať, až o tom zvie, jako si mi drahou.“

Všetky mraky byly zrazu zahnané, ja som neodpovedala do Čiech. I snadno som to teraz pretrpela, že ma kráľ po niekoľko dňoch opustil, poberajúc sa k jakémusi shromaždeniu. Na rozkošnom zámku blízko hlavnieho mesta vykázal mi bývanie.

„Tu,“ hovoril majúc sa lúčiť, „tu bývaj blaženo pamätajúc, že sem budem myslou zalietat ku svojmu najdrahšiemu pokladu. Obklopím ťa tu kniežacou družinou, aby si po ničom netúžila mimo mňa.“

Ja som ho žiadala, aby to nerobil; lebo som chcela radšej samotná byť v jeho neprítomnosti.

A tá predĺžila sa na mesiac, napínajúc túžbu moju na mučidlá. Konečne prišiel kráľ, no skoro len na chvíľu, čo by podráždil smäť mojej lásky; bol i on láskavým, ale hrešil na obťažie vladárske. Preca nezabudla som sa ho opýtať, či kráľ Juro už zná príčinu, ktorá ma v Uhrách zdržuje.

„Musíš pohovet,“ hovorí on položartom. „My králi v tak mnohých vecach menej sme šťastní, lež iní smrteľníci; menovite málokedy

tešíme sa z okamženia, kde by sme pojednávať mohli spolu uprimne. Tak je i teraz medzi mnou a kráľom Jurom neshoda, ktorá pôsobí, že sa na seba musíme dívať s nedôverou v oku a s mrákavami na čele. No pomine sa to; ty sa nesúžuj preto.“

Celý rok ubehol mi na osamelom zámku — ja som ho opravdive presnila. Kráľ ešte raz ku mne prišiel na krátku návštevu — ja som bola dňom i nocou v duchu u neho, nemajúc pomyslenie na iné zábavy, lež zaoberať sa s jeho obrazom. Túžbou po ňom neraz hrozilo moje srdce puknúť; ale i v nej bola nevyslovná slasť, a ja bola bych každé hnutie nespokojnosti v sebe zatratila čo hriech proti šťastiu svojmu. Veď toto bolo tak nesmierne: bola som milovaná od neho! To povedomie bolo by za blahý prameň útechy srdcu môjmu ešte o mnoho ďalej stačilo, keby sa boli zrazu nedostavili poslovia dúi neblahých.

Kým som bola v samote, bol v mysli mojej kráľ tak celkom môj, jako všetka bytnosť moja lípela na ňom. Tu povolal ma do hlavného mesta; krásne sny zmizly jedným pohľadom na skutočnosť. Bola som kráľovi v blízkosti, no musela som sa uspokojiť chvílkami prítomnosti, ktoré sa mi zdaly jako omrvinky z kráľovského stolu.

No, skutočnosť bola nezadlho nemilostrednejšia. Po mojom snení uviedla mi na pamäť, že som milenkou kráľovou — a pri tom preca len nepatrná ženština bez mena a majetku, bez otčiny a priateľov proti tým, ktorých som tu v nekonečnej nádhere videla pred sebou. Ukázala mi, že som bola drier na dvore nečím len jako družka kráľovnej.

Bolo to desné vyburcovanie — no o mnoho desnejšie malo ešte nasledovať.

Kráľ tratil so mnou trpezlivosť. . . . Z počiatku hnevala som sa sama na seba, že si jednanie jeho zle vykladám. Ano, ohlušovala som násilím v sebe hlas, ktorý mi počal zvestovať pravdu, že som sa dala oslepiť strašlivému záhubnému klamu. Už prijímala som kráľa u seba s nedôverou; tým stal sa opäť ku mne povolným, ale len na čas . . .

Ctižiadosť bola ma najprv zvedla na bezcestie — česť moja zbúrila sa teraz neuprositeľne proti môjmu jednaniu. Volala som k nebesám, aby ma pokryly, poznajúc nad pochybu, jaká je v pravde kráľova ku mne priazeň, a jaké je moje skutočné postavenie vo svete. Veď i ku mne doniesla sa povest o novom manželstve, ktoré uzavrieť chce kráľ — ja som jeho nevestou nebola. . . . A zvedela som zároveň, že zjavnou jeho milostnicou nie som jediná ani už prednia, pravda ale pútam ho svojou zriedkavou nedostupnosťou. . . .

Tam bolo všetko kúžlo môjho života, ktorý sa stal od tej doby refazou dňov plných bólu. Predo mnou otvárala sa budúcnosť celá trním haňby vystlaná — a nikde nádeje spásy. Tu bolo už meno moje zničeno; od iných priateľov, kráľovskej rodiny českej, sama som sa bola odtrhla: jako smela bych sa teraz odvážiť k nej volať o pomoc? Studradil mi skôr ku smrti.

Búrka vniutorná uvrhla ma do nemoce. Bola som na dlhšiu dobu pozbavená prítomnosti kráľovej, ktorého priazeň stala sa mi desnou mátohou; i privykla som pomali osudu svojmu, ktorý by ma ináč bol zvedol k skutku zúfalému.

Sotva som ozdravela, už ma zas kráľ navštívil; vrelosťou svojou pripomnel mi časy ztrávené v blaženom klame na tom osamelom zámku — ja vidiac len v úskoku nejakú pomoc, vyžiadala som si, aby som sa ta znovu mohla dostať. On privolil, avšak za nedlho už bol tu za mnou — jeho priazeň miesto aby bola ochladla, dospela na vášeň. Jaký to pre mňa život! Nútená pretvárenosť, večná obava, ani okamženie radostné, budúcnosť beznádejná.

Preca dostalo sa mi ešte vysvobodenia; kráľ musel tiahnuť do vojny tureckej. Tu som si vzala pred seba, že mi inšieho nezbyva, lež vysvobodit sa z moci jeho stoj čo stoj. Pozorne skusovala som drier prekážky, a skoro som sa presvedčila, že som strežená jako vo väzení. Avšak tak som sa stavala, jako bych o ničom nevedela, ačkolyvek som bez sprievodu ani na krok zo zámku

vyjsť nemohla; ani ku mne nemal nikto prí-
stupu. —

Všetko to mi ukazovalo len zreteľnejšie
prepast, pri ktorej som sa nachádzala, pred
ktorou nebolo zachránenia. S hrôzou očaká-
vala som deň za dňom, keď sa kráľ zase
navráti; a preca musela som o ňom hovoriť
s radosťou na tvári.

Tu náhle čírou tmou prenikla lúč ná-
deje. Jedon zo strážcov mojich hovoriac
o vojne prehodil, že prišli noviny o vpáde
bojovného ľudu do severnej zeme, medzi kto-
rými vraj je i ten rytier Švehla, ktorý bol
nekedy kráľovým dvoranom.

Vo svojom nešťastí rozpamätala som sa,
jak dokonalým sa vtedy velebili rytierom
a jako som sa sama poznala. Nevieťm zkade
to — moje srdce naplnilo sa celé blaženou
k tebe dôverou, a posilnilo ma pri novom
sretnutí sa s kráľom. Netrpezlivosť jeho už
vybuchla; ja majúťc nádej odvrátila som prud-
kosť jeho úskokom. Hovorili mi, že pôjde

zase o krátky čas do boja, ale to na české
hranice; tu som si vyžiadala, abych ho mohla
len predbehnúť a potom ostáť mu na blízku.

Bezpečne sprevádzaná prišla som do
Prešporku; i tam ma starostlivo strážili. Na
vyletoch do okolia podarilo sa mi shovárať
sa s mužom Čechom, z bojovníkov nekdy
Iskrových, ktorý sa bol stal zámožným ze-
mānom.

O tebe a o Bratroch dostalo sa mi zprá-
v obšírnych a bezpečných. Utiect k tebe bolo
jedinou cestou, po ktorej mi bolo možno
vyviaznuť zo zky, ináč nevyhnutelnej.

Ja som neváhala odvážiť život na to,
abych nočného času ušla tajne z domu,
v ktorom ma strážili, za mesto k tomu ze-
mānovi. Tomu povedala som, že v tábore
pri Kostolanoch je i môj brat, že musím
stoj čo stoj dostať sa k nemu.

Dobry starec sprevádzal ma so svojim
synom, až sme sa s tvojmi ľuďmi sretli.“

(Pokračovanie nasleduje.)

Žalm CXXXVII.

Pri riekach tvojich, o Babylon,

Sedí môj národ osiraly;

Sedí i plače — plače i spieva,

Žiale i slzy v piesnách vylieva, —

Pripomína si svätý svôj Sion,

Ktorý mu vzteky vraha rozvávaly!

A keď posmešne k nám sa približujú

Ti, čo nás o ráj duše pripravili,

Vo vlastnej vlasti cudzími učinili,

Čo nás zajali, ach! v smutnú porobu,

Rozbúrajúťc nám posvätné oltáre,

Čo boholáska naša postavila,

A doptávajúťc s' na piesenky naše:

„Spievajteže nám jednu z vašich piesní,

„Z vašich žalmov o svätom Sione!“ —

Tu odvetí ranená duša naša:

„Nebudeme spievať cudzozemcom,

„Lež spievať budeme Hospodinu,

„Pred Nim vylievať naše ťazké žiale!“

Ale na Tebā, o Jeruzaleme,

Nezapomenie nikdy duša moja,

Nikdy! — Nech radšej pravica

Moja pozbudne svojeho umenia!

A jazyk môj prilnie k diasnam mojim,

Jakby nebola rozkoš duše mojej

Najrozkošnejšia, lúbať svätýne,

Dívým vrahom rozbúrané!

Jakby nebolo o Jeruzaleme

V tebe najväťšie moje potešenie!

Ty však, Vsevládný, večný Hospodine,

Rozpomeňze sa na vztek Idumejských!

Ach! majze v počte horké slzy naše,

Ktoré sme v žiali bezodnom cedili;

Na tie dni strašné, tmavé, hrôzy plné,

Na dni súženia ráč sa rozpomenúť,

Keď sa v útrobách triasla duša naša

Na zvuky divé, na hrôzovolanie:

„Borte, rozborte ho, až do základu!“

O krvolačná dcérka Babylonská,
I Tvoj osud je v ruke Vševládneho;
Rozsievaš vietor — zať budeš víchricu!
Blahoslavený ten, kto ti navráti
Tisícásobne mierou natrasenou

Všetko, čo si nám zlého učinila, —
Blahoslavený bude, o Babylon,
Ten, kto pochyťí prvý tvoje dietky
A o skalú jich rozrážati bude!

D. Maróthy.

Priechod cez Čertovicu.

Cestopisné náčrtky od *Laskomerského.*

Nesnadno je heckomu ďaleké cesty podnikat a tak pikantné cestopisy vydávať, ako ku pr. Humboldt. To nám nemožné. Backer motal sa so ženou ďaleko v Afrike, hľadajúc to, čo nikto neztrafil, prameň totižto Nilu, staroegyptského Járo. Nemôžeme s Redcliff m opisovať bezhraničnú Sibír a nekonečné stepy Kirgísov a Tungusov; ani sme s Vambérom neboli tam, kde on nobol. S našim interesantným večným židom Šustekom sme tiež neboli, chybuje nám k tomu železná jeho vytrvalosť, remeselnícky podnik a šťastie. Nuž ale nám neprichodilo ísť ani na chrbte Tegetthoffa na lad tancovať, kde chudák Tegetthoff bez ladu a skladu a preca v lade zamrzol, bez toho žeby ho boli frutatirovali. No, ten tam je premrznutý, zachladnutý; jeho ale obyvatelia vrátili sa slavno do teplého nazad, prinavrátiač nám ztratené Lombardo-Benátsko vynajdením nového ostrova Fraňa-Jozefa. Aby ten ostrov stat sa mohol hypotekou k novým požíčkám, pravdepodobne museli by sme ho najprv ísť lízat z ladu.

No, takýto a tomuto podobný cestopis mi ovšem nášmu obecnstvu nastoliť nemôžeme, a musí sa ono i skromnou potravou uspokojíť, lebo: „Arme Leute kochen mit Wasser.“

Keď teda opis priechodu cez Čertovicu sám v sebe bude len jednoduchý, zneje aspon jeho nápis dost čertovsky.

„S Bohom, drahí priatelia!“ lúčili sme sa so známymi, i brali sme sa Dúbravkou — bez duba — hore Pohroním.

Na brehu blyskavého Hrona leží miesto živých Brezno, nám pod nohami v brehu miesto mŕtvych. Poloha tohoto miesta večného spánku

tak je upravená, že si každý tam dolu živý z námestia, ba ano z oblokov svojich tam hore driemajúcich príbudzných viet môže. Tomu čosi podobného majú Turci, ktorí svojich milých v zahrádkách, dvoroch a popod obloky pochovávajú.

Do prosta hľadiac obrubujú na juhu obzor husté lesy čiernohronské, na lavo klenovský Vepor, prosriedkom proti Sihlej Obrúbovanec, na pravo stráž drží lubietovský Vepor. Milliony stromov čnejú tu do neba, more to tajuplných lesov; na východe je homolovitý čierny vrch, Gajdošov Potok, Fábová Hoha, polhorská maša. Ďalej v pozadí na Hrone vystiera sa dla mena a dla postavy ozaj Králova Hoha, na západ hrončianske rozmanitej podoby hory. Okolo Brezna vídat neprehľadne, unujúcej žltej barvy polia. Ešte raz stiahli sme zrak z ďalekých skokov na blízke predmety, hodili sme okom po biadožltých niekoľko sto krovoch, shorených pred polrokom 116 domových čísel. Slnečné svetlo odrážalo sa ostro z bladých lískavých krovoch, pod ktorými sklúčené bladé tvory bydleli.

Vrúcim slnkom sprevádzaní prišli sme do vyžiadaného tieňavého závozu. Čirom čárom vystupuje sa hore a meno „Parichvost“ značí o vtipe ludu a o jakosti cesty.

Pod samým „Dielom“ prechádza cesta úzimu na styku ruly s červeným vápenákom. A tu na Kaniaku boli v starých časiach bane na hnedú železnú, veľmi dobrej jakosti rúdu. Rúda sa už minula, a tých čo ju dorábali, tiež už zuby viac nebolia.

V susedstve starých zapadlých bán vystupuje žabícový hrebeň, „Skalka“ rečený, dubami porastlý. Toto malé dubové hniezdo

je to jedinké v celom Breznianskom chotáre. Zaslúžilo by pre samú zvláštnosť byť šetreným. Kaniacke červené vápno, tomu okolo Hörky, Radvane a Urpína podobné, je opukasté, a dá sa, jako to pri ev. kostole v Brezne vidieť, dosť dobre na plotne upotrebovať.

Konečne, keď sa koňom chvosty a nám káčky vyzváraly, vystúpili sme na Diel, vreh tu medzi Breznom a Mýtom ležiaci.

A tu na sever otvoril sa nám nový ohromný obraz „Dumbier“ s jeho celou rodinou. V prosriedku ležal on vyvalený, kolo neho „Malý a Veľký Gápel,“ „Vaiskovská,“ všetko hodní mamlasi, a mimo toho kopa menších čeladníkov na všetky možné spôsoby tým starejším po nohách a odtlakoch rozložených. Pod nami prasto v dolinke vidieť čiastku, jak sa nemýlim, pravé ucho a lavú nohu obce Mýto. Dla mena a polohy súdiac, domnievam sa, že tu asnaď kedysi od kupcov cez Čertovický priesmyk chodivších mýto (ale pre koho?) vyberali.

Z „Diela“ zpúšťali sme sa červenou hlinkou, pomiešanou valným nánosom, svedkom to potopným, znakom vysokého mora, dolu na Mýto, a to síce tak strmým závozom, že nám neprihodilo zahamovať len kolesá, ale i nohy. Sedieť sa tu nedá na voze, lebo ťa hneď zvezie kočišovi na krk. Pri novo založenej malej fare s veľkým farárom zišli sme na Mýte; tam ale na hradskú cestu, ktorá zo Štiavničky (Piesku) cez Bystrú, Mýto, Jarabú do Lip-tova „Čertovicou“ vedie.

Od Mýta šli sme kusom po a pri bielych vápenákoch prasto popri potôčku a s ním rovnože, s tým rozdielom, že on chladný blbotal a skákal nadol, my ale rozpálení šomrali sme a kynkali nahor. Na rovinke vyše Mýta stojí pila, a tým je práve pamätná, že stojí už od niekoľko rokov a svojou zapustenosťou zveľičuje romantičnosť okolia.

Ešte kúsok a stojíme pred „Mlynnou.“

„Mlynná“ je dolina, od cesty na lavo hore pod samý „Dumbier“ ťahajúca, kde sa v nádrach jeho tratí. Trvá to dlho, dlho, kým ona medzi „Malým a Veľkým Gáplom“ sem tam sa točiac až na „Dumbier“ vystúpi. Dlhá táto „Mlynná“ nasbiera veľa vody a donáša a pomieša ju hneď zdola cesty s vodou ja-

rabskou. I to je pravda, že tieto vody prechovávajú pstruhov a vydry, ale ponevác milovníci pstruhov sa množia, už veľmi ich vyškrtili v prístupnejších miestach.

„Mlynnou“ putujú obyčajne tí, čo na chlum „Dumbiera“ vystúpiť chcjú. Nocujú tu hore na sedle na salaši a včas ráno konajú púť ďalej na chlum. V tejto doline stálo baníctvo pred veky v kvete; dokazujú to halne, sýpy a trosky. Teraz tu bez ostíchania medvedi svoje klúbky vydržiavajú, ano i ten v našich novinách opísaný ostrovid bol tu lapený.

Pred asi dvadsať rokmi nadapili náhodou na zarastenú halnu trosák a liachov; stopené zplatali sa dobre, obsahom medi a sriebra. Bez pochyby búrnymi nápadmi „Martalúzov“ boly zrazu opustené.

Pred „Mlynnou“ tam, kde mlynskú vodu hradský môtok prekračuje, na pravo čneje nevelký kopec červeného piesočníku. Tento je preto pamätným, že izolovane stojí, obklopený súc na východ a juh vápenákmi, na sever ale a západ mohutnými žulami a rulami. Pokračovanie jeho pozorujeme z dola Bystrej v susedstve melantheritu, z druhej strany ale z dola Nižnej Boce.

Odtuď vystúpili sme na rovinčku. Na tej rovinke rastie hojne nadragula (lulok, „Atropa Belladonna“). Keď som ťadeto raz cestoval s nebohým výtečným Kar. Kuzmánym, odtrhol som na žiadost jeho vetev s jahodami krásnej nadraguly. Položím vetev na sedlisko a besedujeme ďalej. Tu zrazu vykrične kočiš a úpenlivým zrakom pozerá si krvou podbehnutú čiastku tela. Utíšil sa mu strach, keď videl, že sedel a rozmiesil nadragulu svojimi nadragami.

Ztade šlo sa cez „Singoty.“ Tatárskym spôsobom nejúce toto meno odvádza sa jedno-ducho z nemeckého „Segen Gottes.“ A tomu skutočne tak jest, jako tomu dosvedčujú násypy bývalých baň. Boly tu požehnané, Nemcami obrábané bane. Teraz po nich stromy rastú. Bane premenily sa na zarastené jamy, „Segen Gottes“ na „Singoty.“

Za baňami pod brehom pri samom potôčku prúdi sa dosť dobrá kyslá voda.

Odtialto strmým bokom ťahá sa cesta

ďalej a tento kus menuje sa „Dievka.“ Tu raz prekotil sa voz a kotúľal sa strminou dolu až do jarku. Dievka na ňom sedivšia zabila sa. Od toho dostalo osudné miesto meno „Dievka.“

Ďalej vystupuje cesta v úzkej doline zprava na ľavo a naopak, všade nad hučiacou vodou. Dolina to opravdu podhľadná, jako na to poukazujú všetky attributa: vodnie penavé skoky, čapkanie jej a hukot, všakovej podoby skaly, skaliská a zápole, žumpy a krútnavy.

Vo vode a nad vodou sem tam popremetávané stromy, každým krokom objavuje sa obraz nový, básnikovi a citlivému človeku vítaný. A keď z týchto bez skladu rozmetaných predmetov oči hore zdvihneš, švihne ti zrak hore hustými ihlinami nesčíselných stromových ražňov hore na temeno oblačnej plešivej hole.

Ale čo sa mi tuto kníše pod nohami? Krásny žltý kvet je to, „Inula oculus Christi,“ tamto na skale útla „Viola biflora,“ tamto pod cestou „Dipsacus laciniatus,“ pyšný „Hypochoeris uniflora“ a iné mnohé.

Ej — a tamto vysoko nad strmou pyrtou, čo to za násyp? A na ňom, čo to za chrámec? To je Trojica, baňa na meď, srebro pod „Malým Gáplom.“ Bože večný, kam človeka ženie túha za drahým kovom, vysoko, vysoko do oblakov a hlboko, hlboko do zeme! Baňa táto bola predtým v moci komory; ňou gverkom za 500 zl. predaná z prvu darila sa veľmi dobre, teraz ale zase ťaženia jej upadlo, a tak počet baníkov zo 60 až na veľmi nepaterný zksesol. Jestli tak pojde ďalej, zanikne úplne. Keď teda, čo sa rúdy týka, výhľad z Trojice je bars obmedzený, tak, čo sa výhľadu ztade na okolie týka, je divo čarokrásny. Pamätujem sa, jako bývalý účastinár, že sme v susedstve samej bane na kuropty a jarabky strielávali.

Toľko o Trojici.

Takto o nej rozhutujúc a ešte pravo v bok na zapustenú, machom obrúbenú štolňu okom hodiac, vstúpil som na Nižnú Jarabú.

Stojí na mieste, kde sa dve strmé hlboké doliny dovedna schádzajú. Tu pred jedným

ľudským pokolením stály železné samokovy (hámre), teraz po nich inej stopy niet, mimo priekopy, kolosne a základov dielne, i to je zkopané, zemiakmi a kapustou vysadené, ba i chreň sa tu náležite zakorenil.

Na Nižnej Jarabej je i panský dom, kde pred 40 rokmi baňský úradník bydlel, predstavený to rozsiahlych bán, teraz tu bydlí nižší baňský dohliadač, a o nezavela i ten nebude mať čo dohliadať. Terajšia jeho povinnosť vzťahuje sa na železné bane, ďalej od Jarabej jestvujúce a nebarz výnosne obrábané. Či vám je to tichá osada, jakoby pánu Bohu za chrbtom vystavená, isté je, že tu svet doskami zabíť a za tými doskami je — Jarabá. Leží — lebo ani nestojí, ani nesedí — jakoby v hrobe a len jednou škárou do neba hladí, kade i slniečko, keď je veľmi dobrej vôle, do Jarabej kukne. Povyše panského domu pred strmou podhľadnou dolinkou ležia v pokoji tí obyvatelia kludnej obce, ktorí so svetom, s ktorým v jejich skromnosti tak málo do potyku prišli, na večnosť sa rozlúčili.

Sufficit huic tumulus, cui suffecerat Jarabá.

Chlapi tu zrodení sú napospol pekného zrastu, vysokí a preto stávajú sa často vojakmi. A tieto hõlne deti skormútené opúšťajú neúrodné skaly vyhodení súc do širého hriešneho sveta. Pomôže-li jim dobrotivý Bõh, navrátia sa veselou myslou do svojho úkrytu a tu, keď jim hodina odbije, pokojnou myslou umierajú. Však tu kosti jich na ľubých jím žulových skalách, v blízkosti milej rodinky, v pažiti pod tamto tými pahrbkami spočívať budú. Šťastní tí, čo v tom idyllisme vyrastajú.

Nasleduje Srednia Jarabá so skromným, ale veľmi čistotným hostincom.

Na hornom konci, pred dolinou „Kunštovou“ je Vyšnia Jarabá.

Kedy Jarabá povstala, nenie mi známo. Na starej pergamene, ktorá s okrúteným koláčom z kuchyne bývalého baňského sudcu Vyšney-a v B. Bystrici do domu Michala Rárusa a ztade do rúk nášho S. Chalupku sa dostala, kopii to starých jakýchsi poznámok, stojí: že bane Jarabské v trinástom sto-

letí pre nápady Martalúzov¹⁾ zanechané byly. V tom popise sú bane menovite udané, a nie len Jarabské, lež i celého fahu zvolenských hôl.

Nedaleký Bacúch, kde tiež za starodávna medené bane jestvovaly, spomína sa r. 1274, keď sa gróf a či knieža Bogumír do majetku lesov, jemu r. 1269 medzi vieskou Hybbe, spišskými hranicami a obcou Wacuch (Bacuch) udelených, uvádza.

Poveš nesie, že Jarabá bola dakedy značná baňská obec, že mala kapličku a hodiny, jako to dokazujú vykopané pondusy.

Najhlavnejšie bane byly v „Kunštovej“, jako to samé meno a rozličné zbytky poukazujú. Kunšt že nevystačil fahať vodu, nuž bane byly vytopené a zanechané.

Povyšše „Kunštovej“ menuje sa vrch „Špitálska“, bezpochyby pomenovanie od bân, v prospech starých a chromých baníkov obrábané, pre dobré tak rečeného hošpítálu, jako to v baňských miestach na pospol prichádzalo. Hošpítal býval medzi tým nie vylúčne pre chorých, ale prítulkom býval i pocestným; lebo vtedy menej síce krčiem, ale viac ľudského súcitu a dobrosrdečnosti bolo. I meno „Malý a Velký Gápel“ poukazujú na banícky živel. Z toho zatvárat sa dá, že tu predtým živejšie a obydlenejšie bolo, lež teraz.

Že Jarabá vysoko leží, svedčí tá okolnosť, že sa tam žiadno zrno neseje. Potrebnú slamu dovážajú z Myta. Ani ovos, ani druhé obilie nedozraje. Zemiaky a kapustu pestujú. Pod oblokami panského domu videl som účupeny bôb. Tahúnov niet (ani kone ani volí) žiadnych. Cesta v zime je neprebodená, len chodník pre peších býva prístupný, i ten nie vše, a často len vo väčšej spoločnosti možno je prechopiť. Velikú pozornosť venujú lúkam,

¹⁾ Martalúzi = Mars, martis a lúza = ozbrojená háved. „Martalúzka“ je tiež dolina na breznianskom chotáre vyšše Polhory, blízko hory „Sbojnická“ rečenej.

ktoré po strmých kopcoch vynášaným na chrbte kravským a ovčím trusom náležite hnojá. Statok je čistý. Stajne tak riadne, že mnohé chyže blízkých meštianskych domov čistotou prevyšujú. V nedostatku slamy podstielajú listím a machom. Po vycudení hnojia polejú podmostinu vodou, a stajnu vyvetrejú. Riad domový je umytý a vysúchaný, mlieko a maslo i tá najdelikátnejšia dvorská dáma bez ostíchania piť a jest môže. Chyžky sú takmer všetky zdené a napospol čistotné.

Zanechajúc chudobný, ale pracovitý a čistotný tento národik, prejdúc popri stúpyových rumoch, flúdroch, bývalom rybníku a dobrej kyslej vode na dna rybníku, octli sme sa pred „Čertovou Svatbou“ alebo krátko rečeno pod „Čertovicou“.

„Čertovica“ je strmé sedlo, a tvorí príchod medzi Jarabou vo zvolenskej, a Bocou v župe liptovskej. Na východ končí sa „Holou Benickou“ a „Beňuškou“, na severozápad ale fahá sa hore až po samý „Ďumbier“.

Strana južná okolo Jarabej porostlá je hustým lesom, samý vrch, t. j. sedlo je holé, lúcnaté. Pred asi 40 rokmi viedla hore kratšia síce, ale dešperátne strmá úzka cesta. Šiel-li voz hore lebo dolu, musel viskať lebo trúbiť, aby sa nenalale s druhým v závoze nesretol, ale aby na príhodnom mieste zastať a druhému vystúpiť mohol. Ináčej, jestli že sa v úzine sretli, nepozostávalo pocestným nič iného, jako voz rozobrať a po kuse na druhú stranu prenášať, jak nechcel jeden cez chrbát prechádzať. Teraz na to miesto vedie síce obchodná, ale pohodlná, pažitou porastlá cesta, asi v 10—11 zákрутách. Vozík polyboval sa touto cestou a ja kráčal som chodníkom zväčša starou cestou hore. Chodník je úplne zatienený lesom. Jedle, smreký, buky a javory sú obyčajné. Rakyta, skorúch, breza sú potratené. Bučina, čím vyššie, redne. Pod sedlom sú i smreký riedke a fuzatým machom (*Usnea barbata*) obrastené.

(Dokončenie nasleduje.)

Napoleon a jeho syn.

(Svobodne z nemčiny.)

Vo kvetosádku barvohravej Viedne,
 Tam u krásami jatého pramňa¹⁾,
 Leží kráľ Rímu bez moci a biedne
 Pod čiernou zemou a tlakom kameňa.

Tam na síhohi siného pomoria
 V tóni vrúb smutných tróni N. poleon;
 Nad nim sa zraky Brittov v haňbu noria,
 Že toť tak slavny odpočíva tam On.

Vo kvetosádku tajnodojnej Viedne,
 U krásnej studne vládár Rímu leží,
 Vznikol vo sláve, lež stratil sa biedne
 Jak jeleň v oči keď strelcovi beží.

Tam na síhohi pomoria dialneho
 Napoleon sa v prapokoj uložil,
 Nie to svätá zem, nie otčina jeho,
 Nenie syn pri ňom, v ktorom by zas ožil.

Neleží v hrdom vojska svojho kruhu,
 Nie pri víťazoch prostých, vodcoch umnych,
 Nie v sever, východ, západ, nie na juhu
 Matky Európy a jej morách šumnych.

Leží hlboko v tak vlhkej perine
 Na ihrou mora splodenej síhohi;
 Zastava lodí na blízkej hladine
 Keď i zavlaje, jemu nelichotí.

Lúžko mu tmavé, hiboké a stále
 Na vrením mora zplodenej síhohi:
 Prometheus On príkutý na skale
 Orol, keď blesk ho z vysavy zosotí.

Tam, kde zelinka, kvet, ratolest stromu
 V slnečnom ohni väduťím sa kloní,
 Leží On — obraz strašných bleskov hromu
 Jak každy, komu zvon navždy odzvoní.

Hrob jeho pustý, bez kvetov kytice,
 Ktoré mu v sláve svety tak metaly;
 Na deň Všetich S ätých nik'o nad nim lice
 Slzou neskropí, svetlá nezapáli.

V tom sa hrob zavrel a s objatím syna
 Zmizol stesk bóľny otca velikého:
 Predtým celý svet, teraz nezpomína
 Napoleona nik, ni syna jeho!

Jozef Jančo.

Tak leží tam On, dávno-dávne roky
 V tej tichej, pustej a trudnej samote:
 I počuť v polnoc búrnu živé kroky
 Počuť klopanie na brobovom plote.

Klope tam ktosi a len zticha volá:
 Zobuď sa, zobuď zo sna, ty mrtvý rék!
 K tebe prichádza hosť z večného kola,
 Kde miesta nemá žiaden čas, žiaden vek.

Klope druhýraz na hrobu kamene:
 Otvor, ach otvor, ty veliky cáre!
 K tebe prichádza posol v tajnom mne
 Vo poslušenstva horúcom vývare.

Klope tretíraz až na rakev hrobu:
 Otvor že otče! nech zraky zasviefa.
 Veď ide z lásky v d'brých duchov dobu
 Syn tvoj jediný, verné tvoje dieťa.

Na steskné, žialne a dlhé volanie
 Tíško sa hrobla a rakev rozvalí,
 Ktorá tak dlho udržala spanie
 Velkého väžen-réka v priestor malý.

Bladá mrtvola zraneného cára
 Ramená vystre, napne svoje kosti.
 Zrak mu z príchodu syna sa otvára
 A cíti dobu dávnej velikosti.

Objíma vrúčne, fahá ho ku loži
 Šeptajúc: tus' mi, syn mój milý, zase!
 Iste na sladký príšiel's' rozkaz Boží
 Tešit ma v smútku, po smutnom zápase.

Jíma ho vrele, ukladá v hrobe On,
 Na každý hrobu bok, na každú stranu:
 Ach, dieťa, syn mój drahý, Napoleon —
 Toto zostalo z svetov mójho stanu!

Jak voda s vodou spojily sa kostry
 Oboch vo vrelo studenom objatí,
 Nerozlúči jich svet viac, ni meč ostrý,
 Nie chatrč biedna, ani palác zlatý.

1) Schönbrunn.

Medzi Mangrovami.

Obrázok z Kuby. Od kapitána *Mayne Reida*.

(Dokončenie.)

Došli sme až na miesto, kde plameniáci hniezdili, no nezastihli sme tam ani jedného. Čas liahnutia už bol minul a oni sa preháňali bezpochyby nekde na pobreží, kde ryby, ktoré jim za pokrm slúžia, snadno loviť mohli. Našiel som podivné hniezda jich homolkovitú, na ktorých v čase liahnutia sedávajú, vlastne stávajú s rozfazenými dlhými nohami. Tie hniezda boli teraz prázdne, okolo nich ležaly skorupiny vajec a perá, ktoré ptáci perením sa potratili. Okrem toho spozoroval som mnoho, čo by ma bolo veľmi zaujímalo, keď bych bol vtedy mal chuť zaoberať sa ptákoznalectvom. Obava, ktorú som ráno bol zacítil, obťažovala ma až posiaľ — stien zastrel mysl moju a nemohol som sa ho osvobodiť.

Keď sme sa na pokraj bariny vrátili, rozlúčil sa Cazador so mnou. Žiadal za prepustenie, predstierajúc, že by rád známeho navštívil, ktorý neďaleko býva. Ponevác som už teraz cestu znal, nebolo mi sprievodu jeho treba.

Rozišli sme sa obapolným: „Na skoré videnie!“

A keď odchádzal, volal Gaspardo za mnou:

„Va con Dios!“ (Chod s Bohom!)

Hlas jeho znel mi ešte v ušach, keď som začul zrazu iný zvuk. Najprv nazdal som sa, že doráza jačanie mora k môjmu sluchu. No, bol to útlejší zvuk, ako zvuk súmerného pohybovania sa, a prichádzal zhora. Pozrel som hore, i poznal som príčinu toho šumotu.

Modrá obloha bola pokrytá červenými čo šarlat škvrnami — ohromní to ptáci s krydlami v letení rozpiatymi — plameniáci.

Vznášali sa práve nado mnou v kolmej výške asi sto metrov. Majúc zadovku nabitú hrubými broky na labute, namieril som a vypálil z oboch hlavien naraz do hustého červeného mračna. Prenikavý škrek bol mi odpovedou; — plameniáci leteli ďalej rýchlejšie

lež pred tým. Ale v tom som zpozoroval, že jeden z nich zostáva nazad a že sa zpušťa zrazu k zemi. Poľovníckou skúsenosťou poznal som hneď, že je pták smrteľne ranený.

Miesto, z ktorého som strelil, bol priesek, ovrúbený z jednej strany lesom mangroevych stromov, z druhej ale barinou mangrovovou. Sú to dva rozličné druhy stromov, od kubanských osadníkov obzvlášte nenávidené, ponevác jim uvádzajú na pamäť ubehlych otrokov. Plod prvého slúži útekuvi za pokrm a druhý mu poskytuje útoľok pred prenasledovaním. Stromy tie sú zvláštneho zrastu; čo do velikosti podobajú sa bananom, len s tým rozdielom, že nepozostávajú zo silných kmenov, ale len z ostrmov niekoľko palcov v objeme majúcich, ktoré nevyrastajú rovno zo zeme, ale z podoprených zamotanou miesainou sukovitých koreňov, podobajúcich sa údom obrovských pavúkov. Predravše sa bahnom, zanechávajú otvorené miesta medzi povrchom bariny a zastienujúcim ju listím — opravdivý to labyrint skulín a roztrženín, ktorými sa preháňa nesčíslné množstvo krabov a šeredných potvor jašterovitého tvaru, jako sú veľkí alligatori a kaimani, ktoré majú na Kube svoju otcínu.

Postrelený plameniák zapadol medzi Mangrovy a ponevác som dobre pozoroval, kde do húštavy klesol, zoskočil som zo sedla, priviazal kôň ku stromu a vydal sa do lesa Mangrov za ptákom.

Brodil som cez veterné korene. Zachytiac sa vždy parohov, poskakoval som z jedného koreňa na druhý, kochajúc sa v nádeji, že sa zmocním skoro svojej koristi. Nádeja tá ma nezklamala, no bola to len náhoda, že som sa k plameniákovi dostal. Keď som totiž vnikol do húštiny, ztratil som úplne smer, ktorým som sa bol vydal k miestu, kde pták padol. Zrazu počul som divný škrek, a idúc po ňom v domnení, že pochádza od plameniaka, dostal som sa konečne na pravé miesto. Ale krik tento pochádzal od páru

orlov, hašteriacich sa o korisť, ktorú nezabili.

Plameniák bol už celkom mrtvý; ležal tam s krydlama rozostrenými jako ručník farby šarlátovej rozfazený na haluzach; dlhý krk, obfazený čelustami veľkého zobáku, klátil sa pod nim.

Sobral som plameniaka čo najstarostlivejšie i chcel som nazpäť po svojej stope. Po stope! Tej už nebolo. Neuplynulo ani päť minút, čo som si ptáka na chrbát naložil, a už som blúdil v blúdišti kmenov a koreňov bez nádeje, že sa dostanem zase na pravú cestu, jako kráľovský ten milovník, keď nemohol vyhľadať krásnu Rosamundu bez hodobavného kľbka.

Zo začiatku som ani neuvážil nesnadné polozenie, v ktorom som sa nachádzal. Ale naraz mi prišlo na myseľ a ja som zastal, cítiac v srdci trápnu ťažkosť, ktorá každého zablúdivšieho zachváti a istou zkazou mu hrozí — nie síce na otvorenej ceste alebo prosried obilného poľa, ale v bájočnom stiene nesmierneho lesa lebo v neprehľadnom prostranstve širšieho stepy.

Premožený strachom začal som kričať tak hlasite, že som orlov nastrašil. Kráťot jich bol jedinou odpoveďou; rozliehal sa po celej barine, jako chechtot šialencov a mne zdalo sa, že sa mne posmievať. Zúfalosť sa ma zmocnila. Snažil som sa všemožne dostať sa na pevnú pôdu, berúc sa chvíľou tou, chvíľou inou cestou, ktorá sa mi práve ľepšou byť zdala, prehadzujúc sa jako leňochod z haluz na haluz, z koreňa na koreň. Prišiel som konečne na miesto, kde na kôre stromu otrenie bolo viditeľné. Presvedčil som sa, že sú to stopy mojich poľovníckych bôt. Našiel som šťastne vlastnú stopu!

Tým lazením sem a tam uplynulo niekoľko hodín; tma sa množila pod hustým krovom listia, noc sa blížila.

V okamžení tom privábil jakýsi temný predmet moju pozornosť; priblížil som sa k nemu. Z blízka vyzeralo jako stoh sena na koloch podporený. Pochopil som hneď, že je to útulok, nie rozmarom prírody utvorený, no dielo rúk ľudských. Pristúpil som ešte bližšie i uzrel som plochu urobenú

z bambusnice a skrútenú s koreňmi stromov; nad ňou prestierala sa strecha zo širokých a silných listov divokého banánu. Zo troch strán bola tá búda zavrená pleteninou zo siposu; štvrtou otvorenou stranou vchádzalo sa do vniutra.

Vyšinul som sa na stupeň z vrbových konárov, i nachádzal som sa prosred predmetov slúžiacich k potrebe obyvateľa toho brlohu, ktorý nebol práve doma. Bola tam rohoža, pripivená k dvom kmenom a bambusová postel. Z povale visely šnóry papriky, cibule a rozličného zralého ovocia, v jednom kúte bol umiestnený košík zemákov a iný naplnený pomarančami, mangoami a tak zvanými cherimoyas — opravdivý to trh hojnosti rozličných tropických plodín.

Vonku sa klátila na nohe zavesená veľká jašterica iguana, ztiahnutá, vypitvaná, slovom k nastrčeniu na ražeň prichystaná. Že sa tu mohla i upiecť, bolo vidno; lebo hromada popola ležala na hlinenom ohnisku prosred obydla.

Uhádol som skoro, čo to všetko znamená. Pri prvom pohľade na túto chatrč tak podivne umiestnenú bola vo mne vznikla myšlienka, že je to útulok nektorého otroka ubehlíka — prenasledovaného pánom svojim Maroona.

A kto iný mohol byť majiteľom tohoto prístrešia, lež zlopovestný Cocodrilo?

Bol som o tom tak pevne presvedčený, jako bych bol toho rapavého šuhaja zastihol pri jeho kozube. Vyobrazil som si živo povahu jeho, jako mi ju Gaspardo bol opísal, a nezachcelo sa mi ani najmenej obznámiť sa s nim. Tá jašterica vonku visiaca priviedla mi na myseľ osobu ľudskú odranú a zavesenú — vydesený touto myšlienkou, nezdržal som sa ani za chvíľku ďalej pod krovom ubehlíkovým.

Mal som teraz lepšiu nádej, že sa dostanem zpät na pomorie. Ačkoľvek sa deňné svetlo už chýľilo k nočiemu šeru, mohol som preca rozoznať v súmraku nečo jako chodník vedúci cez slúčeninu koreňov. Sem tam ukazovaly sa nabelavé miesta, kde bola kôra odšliapnutá neohrabanou, mozolovitou päťou nohy černochovej.

Týmto chodníkom bral som sa i urobil som tak asi dvesto krokov. Už sa rozprestierala čiernošedá noc a v tej tme hlbokoj nemohol som už stopu rozoznať. Vnikajúc ďalej do lesa, bol bych bez pochyby znovu zablúdil — snáď s menšou vyhliadkou na vyviaznutie z tejto nesnádze. V obave tej nepúšťal som sa ďalej, no umienil som si, že ostanem pod Mangrovami až do rána.

Aby som si urobil pohodlie, jaké mi okolnosti dovoľovali, vyhľadal som si miesto, kde boly korene mochoh husto obalené a lahol som si tam, roztlahnuc sa jako na leštinách. Prv ale, lež som sa prichystal ku spaniu, uviazal som remeň kapsy polovníckej na silnú haluz a ovinul ho okolo tela. Ináč bol bych sa mohol zvaliť do bahna a stať sa polnočnou lahôlkou kaimanov (krokodilov).

Položenie moje bolo dost' trapné — nehľadiac ani na štipanie moskytov (komárov), ktorých myriady mi bzučaly okolo uší. Barina mangrová je práve miestom, kde škodlivý ten hmyz býva najštiplavejším.

No unavený viacej lež dvojhodinovým blúdením a lezením cez korene a duševným rozčúlením skoro celého dňa podlahol som konečne driemote. Jak dlho som bol pohrúžený v tom omračení, mohol som len neskôr určiť; iste trvalo to dlhšie lež hodinu.

Mučily ma divé sny. Driemajúcim mysľom mojim predstavili sa hostitel' mój Don Mariano Agiiera a jeho švarná sestra, teraz skoro už moja nevesta; ona jak anjel so žiaracím leskom okolo čela, ale s tvárou trochu zarmútenou. Pri nej stáli dvaja diabli; jeden skvostne vyšňorovaný vyzeral jako lucifer; druhý hranaty a snedotvárny, pravý to Vulcan, s kožkou rozdriapanou a rapavou, jako stopami iskier z vnútra jeho pofrkanou. Iste nebol prvý nič iného lež podoba Gaojira, ktorého som predošlého dňa videl; druhého utvoril si duch mój z opisu, ktorý mi Gaspardo podal o ubehlíkovi Cocodrilovi.

Okrem tých dvoch hlavných diablov rojil sa okolo devy ešte celý zástup menších oblúd. Zdalo sa mi, že je ohrozená veľkým nebezpečenstvom. Počul som výkriky jej; volala ma menom, abych ju zachránil!

Nebol som v stave jej pomôcť. Bol som silno sviazaný i nemohol som hýbať ani nohou ani rukou. A preca som sa namáhal — to snaženie, abych sa vysvobodil a to jej bedákanie bez prestania, konečne ma zobudily.

Pravda bol som už sviazaný, vlastne priviazaný, pripomnel som si hneď, že som sa sám ku konáru stromu bol priviazal.

Nebolo to žiadne mámenie smysľov, ani výkrik, ktorý som vo sne počul, no s tým rozdielom, že nepochádzal od Eugracie Agiierovej, ale od ptákov — istého to druhu rákosníkov, ktoré sa v Čienegas kubanských sdržujú.

Osvobodiac sa od strašidla snov, no brániac sa posiaľ proti dojmom jich, estal som ležať a počúval. Krik nočného ptáka neznel tak, jako obyčajne. Zavznel znovu — doista to bolo znamenie poplachu.

No nedal som už pozor na to. Iné zvuky, významnejšie lež predošlé, upúťaly moju pozornosť — nebolo už pochybnosti, že sú to hlasy ľudské. Bolo počuť i suchot medzi stromami a práskanie ohybaných haluzín.

„Cocodriló vracia sa do brloha svojho doprevádzaný nektorým súdruhom,“ bola pivá moja myšlienka.

Medzitým bol vyšiel mesiac a svetlo jeho ožiariovalo otvorené miesta medzi Mangrovami. Jedon taký otvorený priestor nachádzal sa blízko miesta, kde som sedel; bol som odopial i remeň a sediac hľadel som do noci. Na priestore ožiariom bielymi lúčami mesiaca uzrel som dve tmavé postavy. Ľudské postavy to boly, no diabolské bolo jich jednanie. Iste robili nečo nekalého.

Driapali sa cez cárachy koreňov, i vliekli so sebou jakúsi tarchu. Bol to predmet podlhovastý, jako rakev lebo mrtvola, podobajúci sa skôr tejto.

„Snáď nejaká korisť, ktorú Cocodriló vlecie do svojho brlohu, snáď veľmi ťažká, že mu pomoci treba — i možno, že je to vec útla, ktorá by sa snadno pokazit alebo zlomiť mohla.“

Tak rozmyšľal som, čo sa oni priblížili len asi na desať krokov odo mňa; mohol som rozoznať postavy jich zreteľnejšie, pone-

váč mesiac rozdeleným listím rovno do obličaja jich svietil. Ja som jich len zazrel, no pohľad ten stačil, abych poznal, že som v driemote o skutočnosti snil. Boly to tie isté tvárnosti, ktoré sa mi predstavily vo videní, z ktorého som sa bol práve svojim precitnutím vysvobodil — oba hlavné diabli!

I snažil som sa, abych zistil totožnosť skutočnosti a sna, i neobracal som pozornosť k ničomu inému, až mi skoro z očí zmizli.

No v tom, keď som za nimi hľadel, vydesilo ma nečo, tlkot srdca môjho urýchlil sa a krev mi stydla v žilach.

Bola to strašná istota.

Nečo belavého vláčilo sa za nimi, vyzeralo to jako závoj svetlobarvý, lebo jako šaty ženské.

Či to bola žena, čo tam odnášali?

A keď je tomu tak — či bola živá? Alebo to bola mrtvola a biele to rúcho snáď umrlčia plachta?

Mal som chuť pustiť sa za nimi.

Bolo to viac, lež zvedavosť. Skutočne, bol to celkom iný pocit, keď som si predstavoval zjavy nedávneho sna. Či to bolo možno, že to bola jedna z tých osôb, ktoré sa mi zjavily vo sne — že to bola Eugracia Agiierova. —

Nie — nemožno!

Tá myšlienka bola dobrodružná — k pravde nepodobná.

No v rozčulení, v jakom som sa práve nachádzal, bol som v stave, jej sa chytil. Ale vrátil som sa hneď k prvej myšlienke, že to ubehlik a spoluvinník jeho zaneprázdnení sú výkonom lúpeže, odvlácaním ukradených vecí. Snáď to bola korisť lúpežnícka. Dľa sdelenia Gaspardovho o Gojairovi bolo to k viere podobné.

Rozmýšľal som za krátky čas, i ustálil som sa konečne na tom, že ponechám lúpežníkov osudu — aspon tejto noci. Náhoda dovedla ma k jich úkrytu. Jak sa ztratil nekde cudzí majetok, vedel som, kde sa hľadať musí, i mohol som urobiť potrebné kroky, aby ukradené veci boly vrátené vlastníčkovi.

Mesiac svietil jasno, tým snadnejšie mohol som potrafiť na zpiatočnú cestu z bariny;

i bral som sa smerom, ktorým tí dvaja mužia zo strany pevniny prichádzali.

Na tejto ceste slúžilo mi nečo zvláštneho za vodiča.

Pozrel som hore, i uzrel som ožiarený kruh na oblohe.

Nebolo to svetlo mesačnie, ani hviezdna žiara. Bolo to osvetlenie červenožlté — najskôr rudý odlesk požiaru. Nebolo k pravde podobno, žeby to mohlo byť prosred Mangrov alebo na pobreží. Požiar ten zúril ďalej v niutri na pevnine.

Žiara tá bola mi vodičom na ceste z bariny, jako polnočnia hviezda plavcom na mori. Doraziac skoro ku kraju mangrovej húšťavy, zkočil som zo zamochnatelých koreňov, i stál som zase na pevnej pôde.

Obzrel som sa, i zbadal som hneď, že som na známom mieste — na tom samom mieste, zkaďe som na plameniaka strelil.

Nedaleko bol strom, ku ktorému som bol koňa priviazal; i našiel som ubohé zviera v stiene listia, jako som ho tam bol nechal, no muchami jedovatými trýznené.

Uduseným frkaním javil koník radosť svoju nad mojim príchodom.

Odviazal som úzdu z haluze, hodil som ju koňovi na krk a vyšinul som sa do sedla. Dobre som vedel, ktorou cestou musím cváľať, i nemohol som pri mesiačku už poblúdiť.

Neuplynulo ani dvadsať minút a vehádzal som bránou osady kávovej. Zadržal som koňa pri dome.

Nie — nie pri dome. Domu tu už nebolo, len múry, na nich horiaca strecha, z ktorej plamene vyšlahovaly a iskry sršaly k nebu!

Keď som obrátil zraky svoje na stromoradie palmové, uzrel som priestor na druhom konci deňným svetlom žiariaci — len že to bola žiara záhubného požiaru.

Bolo vidno, že tu pochodeň podpaľáča riadila. To som uhádol hneď s predtuchou ohromujúceho nešťastia ešte horšieho lež oheň požierajúci to stavenie. I v mojom srdci zapálil sa požiar, keď som koňa ostrohami popichal a evalom utekal napred.

Čím viac som sa blížil, tým lepšie som mohol rozoznať potáčajúce sa tône ľudské,

mužov i žien -- nekdy objavovali sa tmavé postavy jich jako silhouetty na jasno osvetlenom pozadí. Ozýval sa vresk jich, vykriky a volanie -- vo všetkých možných zvukoch strachu a zúfalosti.

V okamžení bol som medzi nimi a zskúmal som tváre pátrajúc po dvoch tvárach bielych -- pána horiaceho domu a jeho sestry.

Nebolo tam ani jednej bielej tváre, len čierne a zažklé obličaje -- otroci a sluhovia osady.

V tom pribehol muž a zastal pred mojim koňom. Pri svetle požiaru poznal som Gasparda. Nečakal som, kým ma osloví, ale pýtal som sa hneď:

„Kde sú oni -- don Mariano, doña Eugracia?“

„Preč; oba preč! O seňor! Či to nenie smutné?“

„Preč! Kam odišli? A ten požiar! Čo to všetko znamená? Povedzte mi, skoro, skoro!“

„Pre Boha, caballero! Nemôžem. Nevieam sám. Prišiel som domov asi pred pol hodinou. Našiel som všetko už v terajšom stave, len že oheň nebol ešte tak silný a zúrivý. Namáhali sme sa zahasit ho; marne všetko -- starý dom je už tam.“

„A kto je pôvodcom toho?“ pýtal som sa, no tajný hlas mi hovoril, že znám páchatela.

„Lud vypravuje, že sem vtrhlo vojsko z Batabana, aby uväznilo nášho pána, preto že je vraj členom spolku vlastencov. Na šťastie svoje nebol práve doma a tak sa muselo vojsko vrátiť bez neho. Pozdejšie večierkom prišli iní, ale to neboli vojaci, no ľudia maskovaní. Odvliekli seňoritu so sebou a zapálili dom náš „Casa grande.“ Po celý čas až doteraz horelo; a ona -- ubohá! Nik nevie, kam ju odvliekli a čo sa s ňou stalo!“

Strašná predtucha stískla mi srdce.

Už som nepochyboval, že predmet, ktorý oba zloději odnášali, nebolo nič iného lež Eugracia Agüerová.

Či bola ešte živá? Alebo ju zavraždili a bola to len jej mrtvola, ktorú tam vliekli?

„Bože! Bože!“ zažialil som hrôzou a krutá úzkosť rozdzierala mi prse.

„Gaspardo! vy ste muž udatný, či by ste chcel svoj život vyložiť nebezpečenstvu, aby niňa (dieťa, deva) mohla byť zachránená? Nuž, chcel by ste?“

„Tisícraz; len rieknite, jakým spôsobom. Dajte mi úlohu jakúkoľvek, seňor, a uvidíte.“

„Vezmite ručnicu a privedte svojho koňa.“

„Tam je obe.“

Ukázal na koňa pri mrežoch uviazaného.

„Skoro teda na koňa a za mnou! Nesmieme ztratit ani okamženie!“

Cazador trčal už v sedle. Ja som z koňa poslal nezasadol. Hnali sme cvalom ku brehu, nechajúc za sebou rudý požiar. Rovnou cestou cválali sme k barine „La Zapata.“

Asi za dvadsať minút boli sme na pokraji bariny.

Zkočili sme z koňov i opatril sme jich na bezpečnom mieste, priviazuc jich k tomu istému stromu, pod ktorým bol kôň môj celé odopoludnia a celý večer ztrávil.

Obviazali sme jim pisky, aby nemohli frkať. Zámer náš vyžadoval opatrnosť, tichosť, museli sme liezť k cieľu svojmu obozretne a pokradomky jako tygri.

Cestou rozprával som Gaspardovi, čo sa mi prihodilo, sdelil som mu tiež plán ďalšej práce, čo on schválil.

Chystali sme sa k lutej borbe s dvoma mužmi, silnými a odvážlivými jako my, aby sme jim vyrvali zajatú devu, ktorú bez zúrivého boja nebudú chcieť vydať. Z oboch strán išlo o život; predvídali sme, že to bude bitka zúfalá. Súdruh môj netrtil odvahy, no naopak túžil po rozhodnom číne. Neobával som sa teda, že sa bude klátiť lebo že ma v nesnádzi zanechá.

Mal som len jednu obavu, -- že sa nesretneme s nepriateľom. A či bude možno vniknúť až do úkrytu Marunovho? Otázka táto znepokojovala ma najviac. Ale keď som vypravovanie svoje dokončil, vzal Cazador všetko na ľahkú váhu a zdal sa byť istým, že cestu najde. Hovoril tak, jako by ju už dávno bol znal. Pri všetkom nedávnom blúdení tou smotaninou bol som spozoroval

strom, štihlejší nad ostatné — Mangrova to nebola, čo i rástol medzi nimi. Strom ten stál pri samom úkryte černocho ubehlíka. Povšimol som si ho vtedy, jako kebych mal predtuchu, že mi bude neskôr slúžiť za sprievodné znamenie. Stalo sa to skôr jako som sa nazdával.

„Znám ten strom veľmi dobre,“ hovoril poivovník. „Je to Mahagua, vypučil zo semena, nektorým ptákom medzi Mangrovy занесенého. Rozpamätám sa, že som zastrelil na konári toho stromu obrovského, dravého orla. Keď je tamto to miesto, môžem ísť rovne, po slepiacky, ačkoľvek už niekoľko rokov uplynulo, čo som orla zastrelil. No, o strom sa nejedná, len keď mi môžete ukázať cestu, o ktorej ste hovoril. Ostatne, verte mi, jestli sa neкто po tých korenoch plazil, najdem stopu jeho: čo i len pri svetle mesiaca. Neobávajte sa ničoho, caballero. Chodte napred a ukážte mi, kade ste sa dostal z bariny.“

Keď som ho bol na stopu priviedol, prejal vodcovstvo sám a ja som ho nasledoval. —

Prešli sme asi na tristo siahov; no museli sme sa zastaviť vzdor jeho skúsenosti. Mesiac, zahalený hustým oblakom, neosvecoval znamenie v kôre stromov. Veľmi nás to rozmrzelo. Každá chvíľka zameškania mohla mať zlé následky.

Obrazotvornosť moja kreslila mi Eugraciu, jako sa mi bola vo sne zjavila, snažiacu sa vymknúť z objatia surových a chlipných divochov! Oj, keby bola mohla kričať, teraz bych ju bol počul a krik jej bol by ma doviedol na miesto, kam ju lotri zavliekli.

Počúvali sme pozorne, no nepočuli sme hlas ľudský — dorážaly k nám len obyčajné zvuky nočné, s jakými sa ucho v barine mangrovej sretáva. Strašné to zvuky: húkanie veľkých sóv, žalostivý krik iných nočných ptákov, kvákanie veľkých žiab a ropúch, hukot alligatorov; to všetko znelo naraz, jako by nás tie zvery za bláznov boli mali.

Bol som veľmi rozčuleny. Drieвнеjšia sklúčenosť moja prechádzala v zúfalstvo — trápila ma myšlienka, že snáď pri všetkej našej snahe premožení a k úteku prinútení budeme, že sa nám vysvobodenie zajatej devy

nepodarí a že ju budeme musieť nechať v rukách zlodejov. A myšlienka o takom zajatí! Bola priveľmi hrozná, lež aby sa ňou človek zaoberať mohol!

Obrátil som sa k súdruhovi svojmu v nádeji, že mi dá potechy. No nestalo sa to! On len pošepky hovoril:

„Žiadna pomoc, caballero, musíme čakať, kým ten mrak prejde. Keby sme sa chceli odvážiť — Ha! Čo je to tam? — Hľa! Svetlo? Carramba! (Kýho đasa!) Tuším, že to nebude snáď Farrol del diablo!“¹⁾

Hľadel som v tú stranu, kam Gaspardo ukazoval.

Skutočne žiarilo svetlo skrze stromy. Dľa rudej žiari pochádzalo od skutočného ohňa, a nemohol to byť svetlonos, Farrol del diablo, jako bol Gaspardo hovoril.

Pozorujúc svetlo upiatym zrakom, boli sme skoro veci svojej istí a odhodlaní blížili sme sa pokradmo k nemu.

Ticho priplazili sme sa asi na dvanásť krokov k miestu tomu; zastavili sme sa a skúmali — v pravde chceli sme si oddýchnuť k nastávajúcejmu poslednému útoku.

Bol to brloh ubehlého otroka. Blížili sme sa ku strane otvorenej a mohli sme tým spôsobom dobre vidieť, čo sa deje v niutri.

Čerstvo rozdúchaný oheň práskal na pahربة; pri ňom sedel Cocodrilo. Držal jaštericu iguanu v ruke, napichoval ju práve na ražeň. Vidno bolo, že mal ten zemeplaz tvoríť podstatnú časť večery.

Na bambusovej posteli sedely dve osoby — jedna rovná, druhá shrbená. Rovná bola Goajirova — shrbená Eugracie Agiierovej. Mohol som rozoznať, že mala vlasy rozčuchané a zo šiat že visely na nej zdrapy. I videl som, že bol pohľad jej zádušný, tvár blaďá a z očí jej kanuly slzy!

Len ťažko zdržal som sa, abych nevyskočil z úkrytu nášho k jej osvobodeniu.

Rozvaha zvíťazila nad rozjarenosťou. —

Poznajúce, že jej v prítomnom okamžení žiadne nebezpečenstvo nehrozí, rozvážil som

¹⁾ Čertov kahance, tak menujú svetlonosov.

si, žebych ju skôr prenáhlením svojim snadno v hrozné nebezpečenstvo vrhnúť mohol.

Boli sme sa priblížili až k samému javisku, kde sa posledný výjav nášho dramatu dohrať mal — jediný skok stačil, aby sme boli v niutri chyže černochovej; no chceli sme sa dostať ešte bližšie prv, lež činne vystúpime. Plaziac sa oba z koreňa na koreň, Gaspardo tesne za mnou, ticho jako dravé zvery prenasledujúce svoju korisť, počuli sme rozhovor:

„Nuž, švarná donna! Jako súdite teraz o vecach? Aha! Doňa Eugracia Agüierova! Teraz vás mám vo svojej moci i zamýšľam vás i zadržať — jako kaiman pevne drží korisť svoju. Dnes v noci budete odpočívať so mnou na jednej posteli!“

„Nikdy!“ skrík l som, i skočil na plochu. Nemohol som sa dlhšie zdržať. V okamžení chytil som lotra za hrdlo, medzitým čo Gaspardo černochoa pochytil.

Hrozným hlasom zvolal som:

„Podďajte sa, Rafael Carrasco! Keď sa budete protiviť, stane sa v tejto noci, ba v tomto okamžení, táto postel smrteľnou postelou vašou.“

Nikdy za svojho života nebol som takým spôsobom prekvapený účinkom vyhrôžky. Bolo to menej tragické, lež komické; práve tak jakoby po zádumčivom melodramate nasledovala fraška. Očakávali sme zúfalý zápas s divokým černochoom a s ľahkomyslným Goajirom — nemohol som sa teda zdržať smiechu, keď tento padnúce predomnou na kolena, úpenlive o milosť prosil a ten tiež Gasparda zaprisahával, aby mu neublížil.

Ponechajúc oboch milostí Gaspardovej, ktorý jich na nohách a rukách sviazal, pričom sa mu ani najmenej neprotivili, i obrátil som sa hneď k zajatej deve a objal som ju vrelo, --

Keď odpočívala na mojich prsach a srdce jej pri mojom tlklo, cítil som nevyslovnú rozkoš povedomím, že je neporušená jako vtedy, keď pery naše prvýraz sa sretly a moje ústa pivé polubenie lásky na jej vtiskly. —

* * *

Zanechali sme oboch zločincov, dobre poviazaných a spútaných v obydlí černochoa

až do času, keď možno bude pre nich prijst a odovzdať jich súdu.

I vrátili sme sa zamotaninami koreňov — na ktorej ceste s Eugraciou nežnejšie nakladané bolo lež na ceste sem — i došli sme na kraj bariny a vysadli na kone — ona sedela na jednom sedle so mnou.

Na chytrých koňoch došli sme skoro do osady kávovej; no nemali sme úmysel zostať tam.

Casa grande posial horela. Strecha sa práve zrútila na uhel spálená, trámy padaly na všetkých stranách. Ďalšie zdržovanie sa tam poskytovalo nám len pohľad na učené rozpadajúce sa zrúcaniny.

Oči naše blúdily ešte naposledy po tomto javisku zustošenia.

I obrátili sme kone a poberali sme sa do Batabana.

Druhého dňa včas ráno unášal nás prvý vlak na železničnej dráhe cez ostrov k Havane a hodinu pred raňajkami bola novia (nevesta) moja v bezpečnom útulku v dome tetky svojej, kde som boi i ja pohostinsky prijatý.

* * *

Kým opona zpadne nad týmto dramatom zo života kubanského, musíme ešte povedať, čo sa stalo s osobami v ňom jednajúcimi.

Lotrovia, ktorých sme — jako už spomenuto, poviazaných v búde černochovej zanechali, boli neskôr privedení. Museli sa prestahovať zo slabej, palmovými listami pokrytej chyže do pevného žalára múrami obohnaného — do „Calabozo de Batabano.“ Po podrobnom vyluchu boli odsúdení k smrti a rozsudok tento vykonal sa na nich železným obojkom — „de girrote.“

Konečný osud ostatných ešte nenie posial rozhodnutý.

Moja nevesta — kreolske dievča — posial je dievčatom a žije pod ochranou svojej „tia“ — tetky v tom letohrádku neďaleko mesta Havany.

Brat jej je generálom vo vojsku Cespedesovom a má pri boku udatného Gasparda. Oba bojujú za svobodu a „Cuba libre.“

Daj jim, Bože, víťazstva!

Preložil *Sytniansky*.

Žehry.

Čož sa divíš, že materské tento opúšťa ohnisko?
Vetrom preč uhybá od zrna prázdna pleva.

Rolníkom že Slováka Maďar zove, snaď sťažuješ sa?
Nuž veď tým sa honos, k majstru že učňa to hlas!

Chceš rovnoprávnosť znať? Ju poznáš, len znaj delibábu!
Z dialky sa krásne javí; príď ku nej, už ju nemáš.

Náš že je nevzdelaný ľud, vždycky holomci kričíte;
Kričte radnej: „Prečo tak vždycky väzníme my ho?“

Nač pächoríš sa, Slovák? Veď nie si ku sláve ty schopný.
Hej, brachu, sklom čiernym všetko sa čierne vidí.

Nevrav, neslavné že je ešte to povždy Slovensko:
Radšie si sa pochyť, s nim smele k sláve plavaj.

„Reč vaša“ — tak blúzniš — „je hrubá, že to reč je paholkov?“
Skôr, že ty tak hovoríš maznavo, sám sa žaluj.

G. Sokolovič.

Obrazy z Turecka.

Skizza od Sasineka.

Roku 1730 ležal turecký vezír pri Skutari táborom. Chystal sa k vojne proti Persii. Sultan mal tu palác a často prichodil ta k ukráteniu chvíle.

Bolo to dňa 28. septembra. Dvaja prostí hladoši, Mužli a Patrona, shromáždili okolo seba na námestí asi 50 spoludruhov. Vezíra nebolo doma. Patrona rozdelil privržencov svojich na štvoro a každému oddielu dal do ruky zástavu, s tým naložením, aby chodili po meste a volali:

„Kto je opravdivý Turek, nech si zastane k nám! Dolu s vezírom!“

Privrženci množili sa, sklepy sa zatváraly, väzenia otváraly a večer už bolo pol mesta na nohách.

Divno!

Nik v meste neopovážil sa postaviť v odpor. A v meste samom bolo asi 40,000 janičarov; ba nasledujúceho dňa už temer všetko janičarstvo pristalo k nim.

Teraz už bol tolký jich počet, žeby bol už býval nesmysel, postaviť sa proti nim. Včera i sto ozbrojencov bolo by jich rozptýlilo. Dnes ustanovili i nového agu (veliteľa) janičarov a mnohí i z dôstojníkov pristali k nim.

Na tretí deň povolal sultan do svojho palácu, ktorý von z mesta stál, vezíra, kapitán-bašu, vezírovho tihaja a ulemov (vyšších kňazov) i tázal sa jich na príčinu zbúry. Nik nevedel udať dostatočnú príčinu. Sultan povolal svojho kancellára a poslal ho s dvoma ulemami k povstalcom, dozvedieť sa o jich úmysle.

Vyslanstvo odišlo. Povstalci vyjavili: že proti sultanovi nemajú nič; že sú s nim spokojní, nie však s vezírom, jeho tihajom a mufťim, ponevác tito svojim zdieraním ženú državu do záhuby. Nepodniknú vraj proti sultanovi ani zbla, keď jim tých troch vydá živých.

Sultan prečítav písmo, do ktorého vložili svoju požiadavku, zdráhal sa zaplniť jich krvožižnivosť. Povstalci oblahli palác a v ňom nastal i nedostatok chleba a vody. Ulemovia sami počali naliehať na sultana:

„Jestli je ti milý život, neodporuj jich žiadosti!“

Sultan na doliehanie ulemov a na nárek dietok hotový už bol vydať vezíra a tihaja do rúk povstalcom, ale muftiho nie.

„Bola by to haňba pred celým svetom,“ hovoril, „vydať do krvavých rúk povstalcov najvyššie kňazské knieža! Veď pre smrť jedného už 27 rokov trestá nás Allah.“

Vezír a tihaja boli teda lapení a uväznení, a dano na vedomie povstalcom, že vydaní budú do jich rúk.

„To vám ale,“ hovorili parlamentári, „odkazuje sultan: jestli sa uspokojíte s tými dvoma, staň sa vôľa vaša, vydáme jich; jestli ale nie, vyvolte si bár dákeho džaura¹⁾ za muftiho. Ja muftiho za žiadnu cenu nevydám; lebo by ma ztrestal Bôh.“

Čo vyslanstvo bavilo sa u povstalcov, bol vezír uskrtený; tihaja, vidiac, že má zahynúť podobne, od strachu zomrel. Hladeli ale usmrtiť jich v žalári preto, aby jich živých nemuseli vydať do rúk povstalcov.

Po navrátení sa vyslanstva naložil mrtvole vezíra, tihaja a kapitanbašu na vóz a doručili povstalcom. Títo polutujúc smrť kapitanbašu, mrtvolu jeho oddali matke k slušnému pohrobeniu; mrtvolu zbábelca tihaju vyhodili psom, vezírovú ale poslali do sarailu (palácu) nazpät, s tým poznamenaním, že oni chcú živého vezíra.

Sultan, vidiac nazpät dovezenú mrtvolu vezíra, svolal k sebe ulemov a hovoril k nim:

„Povstalci tito, nepriznávajúc mi jedinému právo nad životom a smrťou, neuznávajú tým ani mňa za svojho pána a sultana. Aby teda pre mňa jini neprišli do nebezpečenstva, dobrovoľne zriekam sa trónu. Posadte naň Mahmuda, syna môjho starsieho brata. Zavolajte ho, pred vami všetkými po-

¹⁾ Džaur, t. j. neverec, pohan, pes. Tak nazývajú Turci kresťanov z potupy.

drobím sa jemu; len aby tým utíchla zbura, a ja nebol príčinou ďalšieho nebezpečenstva.

Priviedli Mahmuda.

Sultan Achmet vstal z trónu, išiel mu v úsrety, objal ho, posadil ho na trón a na znak uznania jeho za sultana pobožkal mu ruku; čo po ňom i ostatní učinili.

„Jako mne, tak i vám je pánom a sultanom táto osoba,“ hovoril Achmet; „sverujem ho Bohu a vašej svedomitej rade, aby nič nekonal proti pravde a právu. Jestli ho v zlých veciach nenapomenete, v deň súdu odpoviete za to Bohu; no počet dáte z toho i mne tu i na druhom svete.“

Obrátil sa potom k Mahmudovi, i hovoril k nemu tak dojímavé, že sa všeci rozplakali.

Poslednie jeho slová boli:

„Daleko buď od teba, že by si docela nechal svoju bradu v rukách vezírových!“ —

Hlavy povstalcov, Patrona a Mužli, neboli spokojní so žiadnou hodnosťou, ktorou jim chceli zapchať ústa: ačkoľvek tamten ešte len nedávno predával dyne, tento ale bol sluhom v kúpeľoch. Keď jim dávali jakú hodnosť, vždy žiadali viac, tak že sultan už nevládal sniesť jich bezočivosť. Povolal teda do Carihradu, kde sa i tamti dvaja zdržovali, Čana Koču, aby ho učinil kaptanpašou (hlavným námorným veliteľom a nišanského pašu, aby vraj odprevádzal pútnikov do Meky.

Patrona zavčnal, že tento poriadok má dačo iného za lubom. Shromáždil svojich k tomu cieľu, aby prekrížoval sultanové úmysli.

Najvyššie hodnosti podelili medzi sebou. Mužli mal sa stať kultihajom, aga janičarov vezírom, Patrona kaptanpašou. Zhodený mal byť i mufti a europejský Kadi Lesker (hlavný sudca). Keby sa bolo pošťastilo Patronovi prevedenie takých zámerov, boli by poprevracali celú tureckú državu.

Sultan, dostav známosť o tom, pretvarovav sa, jakoby o tom ani za mak nevedel. S jeho vedomím nasnovaná bola lešť proti Patronovcom. Naraz povstal chýr, že Peržania a Murini činia veľké škody v Asii.

I hlásano:

„Kto je opravdivý Muzulman, nech spiecha k pomoci!“

Ba vezír svolal veľký divan, aby s ulemami a hlavnými hodnosťármi poradil sa o prosriedkoch k válke. Dostavil sa ta i Patrona a Mužli so svojimi serdengestagami (dôstojníkami nepremožiteľného vojska).

Pred divan pozvaný bol posol s (vymysleným) listom, ktorý živými farbami líčil nebezpečenstvo v Asii. Výsledok divanu bol, že vezír hneď podriadil tri bončokpašovstva Patronovi a iným hodnosťárom jich serdengestov, aby sa vybrali Babylonie na pomoc; ale títo veru nemali chuti do toho — klepca. Vezír vidiac, že táto lešť sa nepodarila, odročil divan na zajtrajší deň, s tým dodatkom, že predsedat' bude sám sultan, a tak aby každý dostavil sa zavčas ráno.

Ráno 25. novembra všetci sa shromaždili v sultanovom paláci.

Palác mal tri dvory, i rozdelili divan na troje, aby porada držala sa v každom z tých troch dvorov.

V prvom najvniutornejšom dvore držal divan (snem) vezír s tatarským Kánom, Muftim, Agom janičarov, Patronom a inými tohoto hlavnými privržencami. V druhom dvore Čanum Koča radil sa s Agami serdengestov a s ostatnými Patronovými privržencami. V tre-

fom dvore bol nišanský baša s mnohými rozličnými hodnosťármi a dôstojníkami.

Sultanovi sluhovia s boztanšiakmi (ozbrojencami) boli ukrytí po kútoch, aby v čas potreby boli na porúdzi.

Na Patronu najviac si ostril zuby jakýsi Čor Baši, preto že Patrona odňal mu ortu (pluk), a keď počul o zámere sultana, ponukol sa tomuto k jeho prevedeniu.

Čor Baši dorozumel sa s niektorými janičarmi, ktorí sa podobne hnevali na Patronu, a s nimi tajne votrel sa do sultanovho paláca.

Keď už všetci shromaždení sedeli, každý na svojom mieste, prišiel sultanov posol, ktorý vyvolal muftiho a tatarskeho kama k sultanovi. I bolo počuť výstrel z pušky. To bolo znamením k zatvoreniu brán.

Nastalo hrobové ticho.

V najvniutornejšom dvore, kde vezír predsedal, objavil sa Čor Baši, vyzliekol sa až na pancier a vytasiv šablu, dal sa rúbať Patronu. Z úkrytov vyskočia janičari s boztanšiakami, oborili sa na privržencov Patronových, a rozsekali jich.

Tak zahynul Patrona a jeho privrženci.

Mrtvole jich byly do mora pohádzané.

Moje piesne.

Od *Petófiho*.

Neraz sa v myšlienok zanorím prepasti,
Hneď zas ta vyletím nad hviezdne výšavy,
Myslím na osudy smutné drahej vlasti,
Často i na môjho žitia osud hravý.
Piesne moje vtedy, čo my z harfy plynú,
Jak mesiaca bladé líce sa rozvinú.

No prečo ja dumám? snad by som lepšie mal
Žiť mladému svetu, krásnej budúcnosti,
A postarať sa. — Eh, čo by som sa staral?
Veď je Pán Boh dobrý, starie sa on dosti.
Vtedy piesne moje, čo mi zo strún plynú,
V myslach jak motýli ľahkých sa rozvinú.

Keď sa s krásnou sijdem vidinou dievčiny,
Starosť si do hrobu zahrabem hlbšieho
A pozrem láskave v očí jej hlbiny

Jako hviezda do vln jazera tichého.
Vtedy piesne moje, čo mi z duše plynú,
Jak divoké lásky ruže sa rozvinú.

Jak ma dievča ľúbi, radosťou zmámený,
Nahnem vínka pohár; a jak ma nelúbi,
Žiale moje zas len zanorím do peny.
A devy falošnej povysmievam sľuby.
Vtedy piesne moje, z harfy čo mi plynú,
V tónoch jako dúha barvistých sa vinú.

Lež aeh, ruka moja kým na čaši vínka —
Ludu môjho v ťažkej sú refazi;
A jako veselo ten pohárik brinká:
Tak smutno hrkocú môjho ludu sväzy.
Vtedy piesne moje, čo mi z harfy plynú,
Jak čierne mrákavy z niader sa mi vinú.

Avšak prečo trpí národ jeho otroctva?
 Čo nevstane, by žil život voľný, nový?
 To čaká, že z Božieho milosrdenstva
 Mu hrdza zožerie z rúk večné okovy?
 Vtedy piesne moje, čo mi z duše plynú,
 Jak hromové blesky z niader sa mi vinú.

Viliam Podolský.

Žitomerania.

Poveš od Mich. Czajkowského.

Smutno, clivo je v kozáckej krajine. Orol vylietol k nebesam a tam predháňa sa s vetrami. Kozak nesadol si na koňa, i nenaháňa po stepach vrahov matičky Polsky. V biely deň preháňajú sa psi sem tam a zavijajú jak posedlí, a Kozaci nezavolajú s krikom:

„Do zbroje! na koňa! Jeho milosť kráľ kázal — a tak: sláva Bohu! pohulajme si za kráľa, za Polsku!“

Tak to bývalo nekdy.

Teraz je celá Ukrajina tichá, pustá jak mohyla kozackej slávy, nie umretej, ale uspanej snom hlbokým, dlhým. Šepot sa len vetrom roznáša:

„Objaví sa, oj zjaví sa jeho milosť pán kráľ, i prebudí sa kozacká sláva zo sna, i Polska zo sna vstane!“

Tak bude, jak nekdy bývalo!

I.

Nad riekou Hojvou stál domček biedny, no bielou hlinou obielený, no hladkou kalenicou pokrytý, jako by pohľadom veselým hovoril do každého oka: vo mne prebýva šťastie a svoboda!

A prebývalo tam šťastie.

Tri roky ešte neuplynuly, čo Ján Gorajský, majiteľ dedinôčky, oženil sa a vzal si Mariu Hoholovnu, i Bôh obdaril jich manželstvo dieťaťom.

Sladko plynuly chvíle života, pretkávané ustavičnou láskou. U čiernookej Mariny bol vždy na ústach láskavý úsmev platiaci mu-

žovi a materinská starosť pre dieťa svoje, jedinú to dcérušku. Drobunká Olesia, jak anjel k Bohu v ráji, tak ona napínala rúčky k rodičom, hneď plačom, hneď úsmevom sriedave vábiac jich k sebe, a Ján mal tvár vždy jasnú, veselú. Časom len hrdé jeho čelo pokrýlo sa vráskami hnevivého smútku a v oku zajiskril sa divoký zápal a násilne tiskla sa do neho i slza.

Či to stopy давных náruživostí, prebudených rozpomienkou zo sna?

Oj nie!

Svet života Jánovho nebol tak široký, duša jeho myšlienkou zabiehala do neznámych priestorov, no srdce šírilo sa v krajoch vášne. Vychovaný bol v staropolskom šľachtickom dome, začal i dokončil štúdia u kňazov Bazilianov v Lubare, a ztade vyšiel bohatú zásobu cností kresťanských i poľských. Otcovia slovanského rodu naučili ho nerozdeľovať jednych od druhých. Oni to slovami viery a lásky vlievali do jeho duše posvätné tie pravidlá:

„Cti Boha, miluj blížnych, slúž cirkvi svätej, no slúž i otčine!“

A tie slová jak po kvapke kvapka vody padajúce na kameň, vyštrbily v srdci mladíkovom povedomie svätej povinnosti.

„Poliak som a kresťan,“ tým povedomím rozduchoval nádej svoju, „i spasím dušu svoju a budem užitočným otčine.“

V útlej mladosti zalúbil si Marinu, oženil sa a žil na dedine. Duša jeho i srdce nadobudly si pevnosti pravého seba-povedomia. O srdci jeho nebolo možno povedať:

to zrúcaniny domu Božieho! Satan sa ho nedotkol. Dom Boží milosťou a láskou upevňoval sa deň po dni.

Zkade teda tie chmúry smútku na čistom čele pokoja?

Hľa, rodíme len plačlivé žalospěvy:

„Ja som Poliak, a Nemeč i Moskal podmanili si poľské kraje právom zrady a násilia; ja som Poliak a moje hrdlo tlačí jarmo otroctva, a bič súzenia visí nado mnou. Keď sa ma kto spýta: kto si ty? — Poliak, poddaný cáru Moskvy; Poliak, poddaný kráľa pruského; Poliak, poddaný cisára austrijského.“

A jako by po takých odpovediach človek haňbou neoslepol, neonemel, keď srdce poľské v ňom bije? Keď sa rozpomenie, jako Žolkievský vodil zajatých cárov ku prestolu jeho milosti kráľa poľského, jako pri Viedni meč poľský osvobodil Nemcov od bisurmanského otroctva, jako kňazi z Braniborska na kolenách skladali lenní hold Piastom a Jagielloncom, opravdivým to panovníkom Poľsky!

Ján Gorajský po takých dumkách v nevelkej dedinôčke, sluhom, žene, ba ani dieťaťu neopovážal sa pozrieť do očí; utekal na stranu, na koni zabehol v stepy¹⁾ a tam smútil nad každou hodinou, ztratenou v nečinnosti: zlorečil, nevediac komu a bavil sa starou dumkou kozackou:

„Ja zaprisahal sa jeho milosti kráľovi, že čert Moskal neujde.“

Po stepe obzeral sa, či neкто neprichádza s rozkazom od kráľa, počúval, či sa nekde ozvena neohlasuje:

„V mene kráľa do zbroja! na koňa!“

A nikoho nevidel, žiadneho hlasu nepočul a žiaľ zaujal myseľ jeho, a haňba jak olovo tlačila srdce jeho.

II.

Belo to roku 1812.

Cisár Francúzov vypovedal už vojnu cárovi Moskvy, a zvesť o nej doletela i nad brehy Teterova.

Ačkoľvek v Žitomeri plno je cárskeho žoldnierstva a cárskeho sborov, preč menom

¹⁾ Stepý, roviny.

vlasti je v myslach i na ústach všetkých Žitomeranov, lebo poľské srdce najmenšou už iskrou nádeje hotovo je plameňom vybuchnúť. Snadnejšie je najst strom na očakovskej stepi, lež Poliaka, ktorého ducha by tak bieda prenikla lebo srdce strach ochladilo, aby v slávnej chvíli bitky nepochytil zbroj za otčinu. Každý je tak smelý, tak krotký jako decko, ktoré nikdy nevedelo ani nepočulo, čo je nebezpečenstvo; alebo jako smelec, u ktorého je nebezpečenstvo každodenným chlebom, obvyklým nápojom.

V Luci sedí pani Gorajská neďaleko kolísky svojho dieťaťa, pletie mu punčošku a ustavične pozerá hneď na malinkú Olesiu, hneď zas na muža. Dieťa usmievalo sa vo sne a vidiac snáď v mysli anjela, snilo sny anjelka. Ján nebol smutný, jak to časom bývalo, no ani nie veselý nad tým domácim šťastím, nad tým blaženstvom už navyklým; no hrdý zápal blýskal mu z oka, radosť chvíľami zaihrala mu na tvári. Podobný bol drievnemu Kozakovi, keď vychádzal na pohulánku¹⁾ do Krimu, za Dunaj; lebo terajšiemu, keď mu prijde do hlavy, zanôtiť si starú pieseň o davnej kozackej sláve. Jakoby úmyslne odvracal oči od ženy a dieťaťa; veď nechcel rozkoš lásky stavať do sporu s vojanskou ochotou Kozaka.

Sred toho dumania vstúpil dnu verný sluha Harasym.

„Otče srdečný, prišiel posol od pána vojského²⁾ zo Zorokova.“

„Čo priviezol?“

„Neviem čo, ale chce so samým pánom hovoriť.“

„Nech prijde.“

Po chvíli vstúpil do svetlice Bazilek, naj dôvernejší sluha pána vojského, pozrel okolo i oddal list Gorajskému, no tak chytro, jako keby to doručenie chcel ukryť i pred zrakom panej.

Gorajský čítal.

„Bazilku, a čo tam —“ i zasekol sa v reči.

„Pán kázal mi doniesť odpoveď.“

¹⁾ Pohulanka, rozveselenie, výprava bojovná.

²⁾ Vojský, vojanský radca.

Zaraz, zaraz. Hej Harasym!⁴

Ledva vrzly dvere, zavola Gorajský:
„Osedlaj mi hneď Kaštanku, a ty Bazilku choď; ja sám snad skôr tam budem ako ty.“

Keď Bazilek vyšiel, povstala Marina a priblížila sa k mužovi.

„Janko, čo je to?“

„Čítaj, Marienka.“

Maria vzala list a čítala:

„Pane Jane! — Zním Vaše srdce a ochotu ku službám otčine. Nadišla preca chvíľa, v ktorej budeme môcť bez obavy povedať: Sme Poliaci! Prijďte, pane, čo najskôr. List tento posielam po mojom Bazilkovi, čo tolko znamená, jako bych ho poslal po sebe samom. Čakajúc netrepežlive Váš prichod, ostávam Vašnostiným priateľom, hotovým k všetkým službám. — Michal Hlbocký, vojvoda Ovručský.“

„O, môj Janík, čo je tam?“ . . . i rukama objala mužov krk a nepokoj zrkadlil sa jej v očiach.

„Marienka, nelakaj sa, prosím ťa. Sám neviem, čo sa tam stalo. Pán vojský volá ma menom otčiny.“

„Ty sa nenavrátiš!“

„Čo ti je, Marienka? Čo sa mi môže stať u pána vojského? Chceš, abych nešiel slúžiť otčine?“

„Nie, ale ty nás samotných zanecháš a ja sa tak obávam!“

„Nekolko hodín cesty — večierkom vrátim sa.“

„Môj ľubý, nepovieš mi všetko?“

„Veď si videla, že mi nič viac pán vojský neposlal a Bazilek nehovoril nič.“

„Ale tys prv o tom vedel?“

„Jako že ťa milujem, nie; ale počuj Marienka! . . . Polka a Poliak vždy a všade sú povinní, byť hotovými ku službe vlasti a všetko pre ňu obetovať.“

I vošiel Harasym.

„Kôň Váš je osedlaný.“

„Marienka, s Bohom, do videnia!“

Pobozkal ju na čelo: ona zaliala sa slzami.

„Povedz s Bohom Olesii, takto neodchádzaj.“

Gorajský priblížil sa ku kolíske a polúbil dcérušku.

„O, nie tak! neodchádzaj od spiacej, prinieslo by jej to nešťastie.“

I prebudila maličkú.

Dieťa zaplakalo trochu, no hneď zavesilo sa ručinkou okolo hrdla otcovho a tiahlo ho k svojim ústičkam.

„Vidíš, jako ťa prosí: nechod, nechod!“

„Neplač, môj anjelík, s Bohom, Marienka!“

Vybozkával jednu i druhú a vybehol von.

„Navráť sa, navráť!“ volala žienka za nim.

„Tato — tato!“ plakalo dieťaťko.

Vysadol na koňa i odcvával z miesta, a za nim ešte znel tklivý hlas Marienkin: „Navráť sa, navráť,“ a plač dieťaťa: „Tato — tato,“ no on mal na mysli otčinu. Bôdal koňa, jakoby chcel jedným skokom preletieť lesy i stepy, vody i priekopy; jako by chcel utiecť pred smutnou predtuchou žienky; chcel veď, kde a jako má slúžiť otčine. Oj, on mal srdce tklivé a dušu horúcu!!

V Zorokove býval Michal Hlbocký, šľachtic z rodu Dolivovho, pán a majiteľ mnohých panství opravdivý Poliak. Lámka odňala nohám vládu a on ešte chystal sa sadnúť na koňa a viesť poľskú jazdu do boja.

Mal vraného koňa; čo deň býval osedlaný a prevádzaný pred pavlan. Pán vojský pozeral naň oknom a volal na Bazilku:

„Bazilek, čiapku konfederatku, i karabelu;¹⁾ veselý som, chlapče!“

Chcel povstať z kresla, v tom ho to pichlo v nohách, zaboľelo v žalúdku a trpko znovu zavolať:

„Javdocha, harmanček!“

Bazilek prišiel s čiapkou a s karabelou, Javdocha s čašou harmančeku. Vojský položil čiapku na hlavu, na pravé ucho; karabelou zarinčal a oprel ju o pohovku. Vypil harmanček a tak ťažko zastenal, jako by sa mu bolo nečo v miutri odtrhlo. A keď uzrel sústrast na tvárach prítomných, pokýval hlavou:

¹⁾ Karabela. krivá tatarská šabľa.

„Nie z kijem się wyrwalo,
Nikomiu v leb nie dalo.“

Potom opýtal sa lekára Šiknechta:

„A čože píšu noviny vaše o najjasnejšom
cisárovi Napoleonovi?“

Zňal čiapku a hlboko sa poklonil.

„Noviny píšu, že už vyšiel z Parížu, ja-
sný veľmožný pane maršal.“

„Fuj, čo mi to Vašnosť hovorí! Preč mi
s tým moskovským maršalstvom! Vaša mi-
losť pán vojský! to môj úrad. Jeho milosť
pán kráľ, milostivý náš pán dal mi ho Vaša
milosť, pán brat Stremecký! idte do písárne
a pozrite vymenovanie.“

Stremecký, zástavník panskej brigády,
veľmi vážený, na návšteve súc u pána voj-
ského, odišiel a vojský ešte sa hneval a ne-
mohol prísť k sebe.

Po utvorení gubernie vyvolila si šľachta v
prvých rokoch vojského za maršala kraju Ži-
tomerského. Vojský prijal volbu; lebo hovoril:

„Treba bojovať so zlostným vrahom jako
možno, a kto má úrad, ten mu môže tým
snadnejšie kabát vyzliecť.“

Chcel šľachtu k povstaniu nahovoriť a
sám postaviť sa na čelo; no nepodarilo sa
mu. Musel dať moskovským pánom úradní-
kom rukojemstvo v cene štyr ukrajinských
dedín, aby nebol poslaný loviť sobolov a čierne
líšky.²⁾ Úradníci pri vyšetrovaní ukázali, že
pán vojský tak je nevinným, jako novonarode-
né dieťa; no vojskému tak sa zošklivil
maršalský moskovský úrad, že jak len bol
nim nazývaný, hneď vierohodne čierne na
bielom dokazoval, že je ovručským vojským.

A tak sa i teraz stalo.

Šilknecht čo najpokornejšie odprosieval
a vojský ujstiac sa z novín, že Napoleon ne-
prišiel ešte do Varšavy, kázal vraníka od-
viesť do staj.

Vojský veril novinám a hovoril:

„Slovo nešľachtické jako veter, a písmo
každého jako základ domu; tlač to svätá reč,
keď sa nedostane do ruky žida alebo novo-
krstenca.“

Moskalov neztrpel.

Raz podgubernator Volyňsky, Kožumia-
kin dokazoval, že je príbuzným s Butovi-
čom, pokrevným to vojského.

Na to sa vojský osopil.

„Čo hovoríte? — U nás po polsky zna-
mená koža rúno, a miakin je ten, čo ju či-
stí. Váš otec alebo Vy sám snád vyrábali
ste kože u nektorého z Butovičov, alebo zdvo-
rilejšie rečeno, bol ste u neho koželuhom.
A to je príbuzenstvo.“

Na to zabručal podgubernátor:

„Nerozumiem polsky.“

A tým sa dokončilo.

A pán Stremecký bez vedomia vojského
poslal raz niekoľko vozov strukovín a rozma-
nitých potravín pánu podgubernátorovi, čím
ho tak dojal, že všade vypravoval:

„Pán vojský je taký ctihodný človek,
taký politik vo svojom dome, jakého som
nikdy nevidel, no ani vo Sv. Petrohrade. Bo-
hom a cárom sa vám zaprisahávam.“

Pán voj-ký po Bohu nado všetko na svete
miloval vlasť, potom len pamiatku nebožkej
ženy a svoje deti. Pre otčinu všetko bol
hotový obetovať i vykonať, pri tom neoby-
čajne miloval staropolské mravy, právom Bo-
žím a zvykom ľudským posvätené. Pre neho
tiež, dla neho nikto iný nemohol ani spravo-
vať ani riadiť Polsku lež jedine sám jeho
milosť kráľ. Bol by chcel všetkých Moskalov
jako sa hovorí, na ližici vody utopiť; zvele-
boval poctivosť prvých konfederatov Barských
a preto nepatril ku konfederácii, že sa ne-
sjednotila dla vôle kráľovej, ba skôr proti
vláde kráľovskej. Nesúčastnil sa na povstaní
Kościuszkovom, lebo tam všetko konáno bolo
v mene diktatora, nie v mene kráľa, a on
hovoril:

„Pre Poliaka je diablovou vartou tá no-
vota. Diktator najlepší je kráľ! Kráľovskému
menu celá Polska rozumie: on je otcom sed-
liakov, pánom šľachty. Kadejaký šľachtic,
jaknáble postaví sa na čelo päť ľudí, už me-
nuje sa náčelníkom, diktátorom a kráľ len je-
don v Polsku byť môže, jako jeden je Bôh
na nebi. Praotcovia naši pod kráľmi bojovali
s vrahmi a dobre žili medzi sebou: robme
i my tak a bude i nám dobre.“

²⁾ To jest, na Sibir.

V rokoch 1807 a 1809 zehral na samého Napoleona, že nedal Poľske kráľa.

„Vaša milosť, pán brat, pravda je, keď sa príhodi, že kôň, ktorý má štyri nohy, sa potkne, môže sa to i človekovi o dvoch nohách príhodiť. Bôh vie, jakým to Švábom a Vlachom dával kráľa a nám, veľkému národu nič nedal. To potom slúž cudziemu pánovi: zachádza s tebou jako so psom, a krími ta ohryzkami, jaké ani pes nechce. To mi je pekná vec! Kniežatstvo Varsavské — a Nemca za pána? Čo by na to rieklí naši otcovia z časov Boleslavov, Jagiellonov, lebo Bátorých?“

Fuj! Bodaj by čerti vzali takú robotu! Nám treba celá Poľska, od Baltu až po Čierne More, od Odry po Nizovské stepy, celá jaká kedysi bola. Vaša milosť, pán brat, keď budeme mať kráľa našeho Poliaka, i to všetko bude.“

Roku 1812 pán vojský nadobudol nádeje.

„Napoleona budeme pozorovať, a nám zasvitne rozum v hlavách.“

Taký bol pán Michal Hlbocký, vojvoda Ovrucký, slachtic od pradedov, majiteľ a pán mnohých panství.

(Dokončenie nasleduje).

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Na knihu **II. „Slovenských povestí“** predplatili sa u redakcie „Orla“ do 20. marca nasledujúci pl. t. páni: Štefan Bačkor, profesor vo Sv. Dure; Paľko Járošši v Šándore a Lud. Turzo v B. Bystrici. — Za odberateľov prihlásili sa pl. t. páni: P. Kučera v Sučanoch; Ján Lepieš v Koši; Eugen Kréméry v B. Bystrici (20 výt.); Slavomír Hurban v St. Pazovej a Karol Ruppeldt v L. Svätom Mikuláši (opät 10 výtiskov); Pavel Koreň, ev. farár (8 výtiskov); Julaj Styk (4 výt.) a Pavel Veselský (2 výt.) ev. uči-

telia všetei v Pitvaroší. — U p. Dobšinského predplatili sa nasledujúci pl. t. páni: dr. Iv. Zoch v Krupine; sl. Olga Kordoš v Levoči; Andrej Krno v Čerenčanoch; Pavel Czéner na N. Skalniku; Daniel Bachat v Budapešti; Vladimír Sv. Šmid v St. Turej a Lud. Kusý v Brezne. Za odberateľov sa u tohože prihlásili pl. t. páni: Pavel Rell v Abelovej (6 výt.); Lud. Vl. Rízner v Z. Podhradi a Ján Makovický s bratmi (15 výt.) v Ružobrehu.

Listareň redakcie a administrácie.

P. P. O. v S. Prácu pošlite. Uvidíme. I prosa by nám milá bola. — **P. B. B.** v Prahe. Všetkých troch sme Vás preznačili. Časopis dostanete za pol ceny. Píšte nám o českých literárnych pomeroch. — **P. H. K.** v Olomúci. Žiadané dostanete. Pozdravujem Vašich spanilomyslných rovesníkov. — **P. K. R.** v L. Sv. M. Prácu pošli. Vyriadiť moju ťetu svojej panej, že mi nebolo možno prácičku jej ešte prezret. Stane sa čo naj-kôr. Odpoviem listovne. — **P. dr. G. Z.** v K. „Z. Triestu do Egyptu“ museli sme prenechať do č. 4.; bo sme uverejnili iné cestopisné náčrtky. — **Upozornenie.** S týmto číslom končí sa prvé štvrtročie VI. ročníka „Orla.“ Pri tejto príležitosti snažne prosíme všetkých ctených pp. odberateľov minulého ročníka, ktorí sú zaň čiastočne či celkovite podľní, aby nám už raz odoslali podľnosť svoju. Ešte raz a naposledy odvolávame sa na *čestné slovo všetkých našich dlžníkov za tohože „Orla.“* Zároveň uctive prosíme tohoročných pp. odberateľov, aby si nezaťažovali čím skôr poposielat nám predplatné peniaze, nakoľko ktorý tejto povinnosti svojej až dosiaľ

nevyhovel. Spolu nemôžeme zamlčať tú nešeternosť nektorých pánov odberateľov oproti nám, ktorí poslúch nám prvé číslo až v marci nazpät, keď sme si už nové obálky vyhotoviti dali, ani len jich meno na obálke nenechali, aby sme nevedeli, ktorý národovec je to, čo sa tak obetovave vyznačuje v podporovaní slovenskej spisby. Keď my prosíme tých, čo „O.“ odberať nemieňa, aby hneď č. 1. zpät nám poslali; myslíme, že to už sama statočnosť požaduje, aby to hneď urobili. Dobré sme si naznačili tých pánov, ktorí to učinili a ktorí nám už i z predošlých rokov dlhujú. Nech vedia, že je to kusok Eřfaltetsovský! My nikomu nenatiskame svoj časopis, i posielame 1. číslo vždy minutoročným odberateľom preto, aby sme si stálych a tých odberateľov neobrazili, ktorí nemajú spôsobu alebo času, začiatkom roku svoje predplatky hneď poslať nemôžu. Ani to nemôže o nás nikto predpokladať, aby sme vedeli, komu dôverovať a tak časopis na úver posielat môžeme, komu nie. Možno, že časom upotrebime takéto nešetné zachádzanie: dobre to nekedy, aby sme sa dobre poznali.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievídzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV. a V. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orlo“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Kníhtlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.